

2013

ONDERZOEKSRAPPORT: EMB BEWEEGT OOK MEE!

Een onderzoek naar hoe begeleiders jeugdigen met EMB van woongroep Pa Hoeklaan 23 meer kunnen stimuleren tot bewegen en hoe dit ingezet kan worden in het dagprogramma.

's Heeren Loo

Hogeschool van Arnhem en Nijmegen

Anne den Bieman en Kelly Wolters
Hogeschool van Arnhem en Nijmegen
19-8-2013

Titel:	EMB beweegt ook mee!
Ondertitel:	Een onderzoek naar hoe begeleiders jeugdigen met EMB van woongroep Pa Hoeklaan 23 meer kunnen stimuleren tot bewegen en hoe dit ingezet kan worden in het dagprogramma.
Auteurs:	Anne den Bieman en Kelly Wolters
Kader:	Ten behoeve van het studieonderdeel "Onderzoek en Innovatie" van de opleiding Pedagogiek
Faculteit:	Gezondheid, Gedrag en Maatschappij
Plaats van uitgave:	Tiel
Naam uitgevende instantie:	Pedagogiek, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen
Voltooiing onderzoek:	Augustus 2013

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoeksrapport “EMB beweegt ook mee!”, dat geschreven is in het kader van Onderzoek en Innovatie, een onderwijseenheid die onderdeel is van de opleiding pedagogiek aan de HAN te Nijmegen.

Dit rapport is tot stand gekomen dankzij de vele enthousiaste geënquêteerden, ondervraagden, telefonisch ondervraagden, de jeugdigen uit de onderzoeksgroep, onze begeleider vanuit 's Heeren Loo, de begeleidende docenten vanuit de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen en natuurlijk niet te vergeten onze opdrachtgever.

Wij hebben met iedereen een leerzaam en interessant onderzoeksproces doorlopen en kunnen nu met een goed gevoel de onderzoeksresultaten presenteren in dit rapport.

Wij wensen alle lezers dan ook veel leesplezier.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Inhoudsopgave	4
Samenvatting.....	6
Inleiding.....	7
Hoofdstuk 1 - Probleemoriëntatie.....	9
1.1 Beschrijving organisatie.....	9
1.2 Missie en visie 's Heeren Loo	9
1.3 Beschrijving doelgroep	9
1.4 Opdracht.....	10
1.5 Begripsbepaling.....	11
Hoofdstuk 2 – Onderzoeksplan	13
2.1 Vraagstelling	13
2.2 Doelstelling	13
2.3 Deelvragen.....	13
2.4 Databronnen.....	14
Hoofdstuk 3 - Theoretisch kader	15
3.1 Belang van bewegen	15
3.2 Effect van bewegen.....	15
3.3 EMB werkconferentie.....	16
3.4 Het leervermogen van jeugdigen met EMB.....	17
3.5 Communicatie.....	17
3.6 Het pedagogisch klimaat	18
3.7 Vaardigheden begeleiders.....	18
3.8 Randvoorwaarden.....	19
Hoofdstuk 4 – Praktijkonderzoek	21
4.1 Meetinstrumenten	21
4.2 Persoonsbeeld van de jeugdigen	24
4.3 Aanbod aan bewegingsactiviteiten bij verschillende vergelijkbare instanties	25
Hoofdstuk 5 - Resultaten.....	28
5.1 Resultaten deelvraag 1	28
5.2 Resultaten deelvraag 2.....	28
5.3 Resultaten deelvraag 3.....	30

5.4 Resultaten deelvraag 4	31
5.5 Resultaten deelvraag 5	33
5.6 Resultaten deelvraag 6	36
Hoofdstuk 6 - Conclusies	37
6.1 Beantwoording deelvraag 1	37
6.2 Beantwoording deelvraag 2	37
6.3 Beantwoording deelvraag 3	39
6.4 Beantwoording deelvraag 4	39
6.5 Beantwoording deelvraag 5	40
6.6 Beantwoording deelvraag 6	42
Hoofdstuk 7 – Beantwoording Hoofdvraag	43
Hoofdstuk 8 - Discussieparagraaf	44
Hoofdstuk 9 - Aangrijpingspunten uit de conclusies voor het product	46
Literatuurlijst	47

Samenvatting

Dit afstudeerproject hebben wij, Anne den Bieman en Kelly Wolters, uitgevoerd bij 's Heeren Loo, regio kind en jeugd, locatie Druten. De aanleiding voor dit onderzoek is onder andere dat bewegen een 'hot-item' is geworden in onze maatschappij. 's Heeren Loo vindt bewegen erg belangrijk en wil daar graag aan mee doen maar door de complexe problematiek van de doelgroep is dit niet vanzelfsprekend. Na een uitgebreide oriëntatie zijn we tot de conclusie gekomen dat er op woongroepen binnen 's Heeren Loo, regio kind en jeugd, locatie Druten het meest behoefte is aan bewegen. Daarom is de volgende vraagstelling geformuleerd: Hoe kan 'bewegen' door de begeleiders van woongroep Pa Hoeklaan 23 te Druten bewust worden ingezet in het dagprogramma van jeugdigen met EMB met een ontwikkelingsleeftijd tussen de 6 en 24 maanden?

Onze doelstelling luidt als volgt: Kennis en inzicht verschaffen om de begeleiders van Pa Hoeklaan 23 te Druten handvatten te bieden om jeugdigen met EMB met een ontwikkelingsleeftijd tussen de 6 en 24 maanden zo optimaal mogelijk te laten bewegen.

In ons onderzoek is gebruik gemaakt van verschillende meetinstrumenten. De enquête hebben we ontworpen, omdat we graag van iedere begeleider van de groep antwoord wilden hebben op dezelfde vragen. Dit omdat we een zo goed mogelijk beeld wilden krijgen van de huidige situatie. Er is een onderzoeksgroep samengesteld, deze bestaat uit drie jeugdigen die allemaal een ontwikkelingsleeftijd hebben tussen de 6 en 24 maanden. Op deze manier is er geprobeerd een goede afspiegeling van deze heterogene doelgroep te maken. We hebben observatielijsten ontworpen om zo betrouwbaar mogelijk te kunnen observeren. Ook de interviews met de betrokken gedragswetenschapper, persoonlijk begeleiders en de betrokken fysiotherapeut hebben we gebruikt voor het beantwoorden van de deelvragen en de hoofdvraag. Daarnaast wilden we weten wat er al gedaan werd aan bewegingsactiviteiten bij deze doelgroep bij verschillende vergelijkbare instanties in de rest van Nederland, omdat EMB een specifieke doelgroep is waar nog niet heel veel over bekend is. Daarom hebben we met verschillende instanties in heel Nederland contact opgenomen.

De belangrijkste conclusies die naar voren komen in ons onderzoek zijn:

- gekeken vanuit de begeleiders, komt de huidige situatie niet overeen met de gewenste situatie. Als begeleiders ook de vaste momenten meer zouden benutten om bewegen te stimuleren zouden zij hun idee wat betreft hoe vaak bewegen nodig is, kunnen nastreven;
- begeleiders kunnen, door te kijken naar de capaciteiten en de voorkeuren van de jeugdigen, een zo optimaal mogelijke beweegsituatie creëren voor de jeugdigen;
- we willen begeleiders adviseren om zich bewust te zijn van de manier waarop ze de jeugdigen bejegenen, aangezien de manier van bejegening invloed heeft op het welbevinden van de jeugdigen;
- begeleiders zijn veel tijd kwijt aan de ADL, zowel in de verzorging als huishoudelijk. Als er meer gebruik gemaakt zou worden van activiteiten tijdens vaste momenten zouden deze momenten een dubbele invulling kunnen krijgen;
- gezien het feit dat de begeleiders het grootste gedeelte van de benodigde vaardigheden en alle benodigde houdingsaspecten al bezitten, zijn wij van mening dat de begeleiders het begeleiden van activiteiten en ontwikkelingsstimulering onderdeel kunnen maken van het dagprogramma;
- we kunnen vaststellen dat er heel veel bewegingsactiviteiten mogelijk zijn maar dat het er aan ligt welke benadering er wordt gehanteerd en wat mensen onder bewegen verstaan.

Inleiding

Dit onderzoeksrapport is tot stand gekomen naar aanleiding van een pedagogische vraag die bij 's Heeren Loo, regio kind en jeugd, al een tijd lag. 's Heeren Loo wilde graag onderzocht hebben hoe bewegen door begeleiders meer gestimuleerd kan worden bij jeugdigen met EMB. De aanleiding voor deze vraag vanuit 's Heeren Loo is onder andere dat bewegen een 'hot-item' is geworden in onze maatschappij. Uit steeds meer verschillende onderzoeken blijkt dat bewegen positieve effecten heeft op de gezondheid. 's Heeren Loo vindt bewegen erg belangrijk en wil daar graag aan mee doen maar door de complexe problematiek van de doelgroep is dit niet vanzelfsprekend.

Na een uitgebreide oriëntatie bleek dat er op woongroepen veel minder aan beweging wordt gedaan dan op dagcentra binnen 's Heeren Loo. Woongroep Pa Hoeklaan 23 op locatie Druten bleek het meest belang te hebben bij een onderzoek naar hoe bewegen extra gestimuleerd kan worden, dus richten wij ons in het onderzoek op deze locatie en deze woongroep.

De afkorting EMB staat voor: Ernstige Meervoudige Beperking. Mensen met EMB hebben zowel een lichamelijke als verstandelijke beperking. De ontwikkelingsleeftijd wordt gebruikt als indicatie en is niet hoger dan 24 maanden. Daarbij hebben ze meestal een motorische- en/of zintuiglijke beperking en hebben ze ernstige communicatieve beperkingen, evenals algemene gezondheidsproblemen. Wij richten ons in ons onderzoek op de jeugdigen met een ontwikkelingsleeftijd tussen de 6 en 24 maanden.

De hoofdvraag, ook wel vraagstelling genoemd, die leidend is voor dit onderzoek luidt als volgt: "Hoe kan 'bewegen' door de begeleiders van woongroep Pa Hoeklaan 23 te Druten worden ingezet in het dagprogramma van jeugdigen met EMB met een ontwikkelingsleeftijd tussen de 6 en 24 maanden?".

De doelstelling die hierbij geformuleerd is, is de volgende: "Kennis en inzicht verschaffen om de begeleiders van Pa Hoeklaan 23 te Druten handvatten te bieden om jeugdigen met EMB met een ontwikkelingsleeftijd tussen de 6 en 24 maanden zo optimaal mogelijk te laten bewegen".

Er is uitgebreid onderzoek gedaan: er is gebruik gemaakt van zowel kwalitatief als kwantitatief onderzoek. Onder kwalitatief onderzoek valt zowel het literatuuronderzoek als het onderzoek aan de hand van observaties en het onderzoek door middel van interviews. Onder kwantitatief onderzoek valt in dit geval het onderzoek aan de hand van de enquête.

Dit rapport is geschreven voor de opdrachtgever en alle betrokken professionals binnen 's Heeren Loo. Verder is dit rapport geschreven voor alle andere professionals in het werkveld en personen die betrokken zijn bij jeugdigen met EMB, bij wie de interesse ligt op het gebied van bewegen bij jeugdigen met EMB. Iedereen die tegen het punt aanloopt dat bewegen bij EMB als lastig wordt ervaren kan inspiratie halen uit dit rapport.

De opbouw van het verslag is als volgt:

Het rapport begint met hoofdstuk 1, de **probleemoriëntatie**, waarin kort de belangrijkste punten van de organisatie en doelgroep worden weergegeven, evenals een beschrijving van het proces dat er is doorlopen wat betreft het formuleren van de onderzoeksvraag. Het laatste onderdeel van dit hoofdstuk is de begripsbepaling.

Daarna volgt hoofdstuk 2, het **onderzoeksplan**. In dit hoofdstuk worden de vraagstelling, doelstelling en deelvragen geformuleerd die de basis vormen voor dit onderzoek. Ook worden de databronnen weergegeven.

Hierop volgend komt hoofdstuk 3, het **theoretisch kader**. In dit hoofdstuk wordt een theoretisch kader geschetst waarvan de theorie terugkomt bij de beantwoording van de deelvragen. Deze theorie hebben we gebruikt omdat deze de feitelijke situatie weergeeft.

Na het theoretische gedeelte volgt het praktijkgedeelte in hoofdstuk 4, het **praktijkonderzoek**. In dit hoofdstuk beschrijven we allereerst de meetinstrumenten die we gebruikt hebben voor ons praktijkonderzoek, geven we een korte beschrijving van de onderzoeksgroep en beschrijven we welk aanbod aan bewegingsactiviteiten er al is bij verschillende vergelijkbare instanties.

Aansluitend volgt hoofdstuk 5, de **resultaten**. Hierin worden de resultaten uit de enquêtes, observaties en interviews per deelvraag weergegeven.

Daarna volgt hoofdstuk 6, de **conclusies**. In dit hoofdstuk worden er conclusies getrokken, er wordt antwoord gegeven op iedere deelvraag. Daarnaast worden de antwoorden op iedere deelvraag gebruikt om antwoord te geven op de hoofdvraag. Onder iedere beantwoording van de deelvraag is daarom ook duidelijk gemaakt wat dit antwoord betekent voor de hoofdvraag.

Na hoofdstuk 6, waarin de conclusies staan beschreven, volgt hoofdstuk 7, de **beantwoording van de hoofdvraag**. In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag, ook wel vraagstelling genoemd. Zoals al beschreven, wordt dit gedaan met behulp van de conclusies uit het hieraan vooraf gaande hoofdstuk.

Na de beantwoording van de hoofdvraag wordt er overgegaan op een ander belangrijk onderdeel in dit rapport, namelijk de **discussieparagraaf**. Ons onderzoek hebben wij zo betrouwbaar en valide mogelijk uitgevoerd, maar in ieder onderzoek komt het voor dat er bepaalde punten zijn die ter discussie gesteld kunnen worden. Bij ons was dit ook het geval. Daarom beschrijven we in dit hoofdstuk de punten die wij tegenkwamen tijdens het onderzoek.

Tot slot komen we aan bij de **aangrijpingspunten**. In dit hoofdstuk concluderen we welke aangrijpingspunten van invloed zijn op het ontwikkelen van het product.

Wij hopen u voldoende wegwijs te hebben gemaakt met bovenstaande opbouw. Uiteraard staat bij ieder hoofdstuk dat u tegenkomt in dit rapport nog eens helder beschreven wat u daar gaat tegenkomen.

Hoofdstuk 1 - Probleemoriëntatie

In de probleemoriëntatie worden kort de belangrijkste punten van de organisatie en doelgroep weergegeven, evenals een beschrijving van het proces dat er is doorlopen wat betreft het formuleren van de onderzoeksvraag. Het laatste onderdeel van dit hoofdstuk is de begripsbepaling.

1.1 Beschrijving organisatie

Ons afstudeerproject voeren wij uit bij 's Heeren Loo, regio kind en jeugd, locatie Druten. De Waalborg in Druten is vanaf 2005 aangesloten bij 's Heeren Loo en onder die naam verder gegaan. " 's Heeren Loo biedt bijna in heel Nederland ondersteuning aan mensen van alle leeftijden met een lichte tot ernstige (meervoudige) verstandelijke beperking. De ondersteuning is gevarieerd en op maat. Van enkele uren zorg/begeleiding thuis tot logeeropvang of intensieve 24-uurs opvang op woonlocaties. Van dagbesteding tot begeleidende werkvormen. 's Heeren Loo helpt mensen met een verstandelijke beperking hun leven in te vullen zoals zij dat zelf willen.

's Heeren Loo streeft ernaar om kinderen en jongeren zo lang mogelijk thuis te laten wonen. De aanpak is gericht op het aanleren van vaardigheden en het vergroten van de mogelijkheden van de kinderen. Want hoe moeilijk de situatie soms ook is, er is altijd een oplossing. Belangrijk is dat kinderen zich op hun gemak voelen en zich veilig voelen binnen de organisatie" ('s Heeren Loo, 2013).

1.2 Missie en visie 's Heeren Loo

"De missie is mensen met een verstandelijke beperking tot hun recht laten komen. Wij willen van toegevoegde waarde zijn voor mensen die een beroep op onze dienstverlening doen. Wat die toegevoegde waarde is, bepalen zij zelf. Want wij werken cliëntvolgend en laten ons in ons handelen leiden door hun wensen en verwachtingen. Dat lukt ons door ruimte te maken voor echte ontmoeting, door goed te luisteren. En door ons via samenwerking en gericht leren voortdurend verder te ontwikkelen. In ons werk spelen onze kernwaarden een cruciale rol. Dat zijn respect, geborgenheid, verbondenheid en verantwoordelijkheid. Die krijgen pas betekenis wanneer we die zelf in ons contact met elkaar en cliënten inhoud geven. Daarover zijn we iedere dag weer met elkaar in gesprek. De visie van 's Heeren Loo heet dan ook 'Kracht biedt keuze'" ('s Heeren Loo, 2013). Regio Kind en jeugd gebruikt de methodiek 'op eigen benen'. Deze methodiek valt onder de overkoepelende visie van 's Heeren Loo en neemt de cliënt als uitgangspunt. Deze methodiek is voornamelijk gericht op de eigen kracht van de cliënt. Hiermee wordt bedoeld dat de cliënt de regie over de invulling van hun dag en leven zelf behoudt. Belangrijk is hierbij om op het niveau van de cliënt in te steken. Daarnaast wordt leren op een ontdekkende manier gestimuleerd. Door kinderen te begeleiden in het zelf laten ontdekken leren ze meer dan wanneer de omgeving dat voor hen bepaalt en invult ('s Heeren Loo, 2013).

1.3 Beschrijving doelgroep

In ons onderzoek richten wij ons op jeugdigen met een Ernstige Meervoudige Beperking (hierna te noemen als EMB). In de volgende hoofdstukken is hier meer over te lezen, maar allereerst zullen we aan de hand van de literatuur verschillende beschrijvingen weergeven over deze doelgroep.

Beschrijving 1: Een ernstig meervoudige beperking wordt aangeduid als een combinatie tussen functiestoornissen. Kinderen met EMB hebben twee of meer functiestoornissen die op zichzelf al zouden kunnen leiden tot een handicap. De combinatie tussen deze functiestoornissen kunnen divers zijn. Kinderen met EMB kunnen bijvoorbeeld motorisch en verstandelijk beperkt zijn. Sommige kinderen hebben er ook zintuiglijke beperkingen bij of epilepsie en vertraagde spraaktaalontwikkeling. Het woord ernstig verwijst naar de moeilijke verstaanbaarheid voor anderen. Meervoudig verwijst naar de verschillende stoornissen die elkaar beïnvloeden (Hermans & Vanermen, 2006, pp. 9, 10).

Beschrijving 2: “Kinderen met EMB zijn kinderen met meervoudige beperkingen of kinderen met een ontwikkelingsperspectief van plus minus 24 maanden. Deze groep wordt ook wel aangeduid als kinderen met diepe verstandelijke beperkingen” (Hessing, van Oorschoot, & Winnubst, 2007, p. 3).

's Heeren Loo gebruikt de onderstaande omschrijving van EMB:

“Mensen met EMB hebben lichamelijke en verstandelijke beperkingen en een IQ dat lager is dan 25. Met een intelligentietest is dat niet te meten. Vaak wordt een ontwikkelingsleeftijd gebruikt als indicatie. Bij mensen met EMB is die leeftijd lager dan 24 maanden. Veel mensen met EMB hebben een gebrek aan compensatiemogelijkheden. Hun tekorten op het ene gebied kunnen ze niet compenseren met een talent op het andere gebied. Dit leidt tot een grote afhankelijkheid van de omgeving. Het merendeel is ernstig motorisch en meestal ook zintuiglijk beperkt. Bovendien hebben zij ernstige communicatieve beperkingen en hebben ze vaak te maken met algemene gezondheidsproblemen” ('s Heeren Loo, 2013).

Zoals hierboven is te lezen zijn er verschillende omschrijvingen van EMB. Voor ons onderzoek hebben we de omschrijving van 's Heeren Loo gebruikt, omdat dit de organisatie is waar wij het onderzoek uitgevoerd hebben en we deze omschrijving het meest omvattend vonden. Tijdens ons onderzoek was het van belang dat we na bleven gaan bij de verschillende personen die met het onderzoek meewerkten of zij dezelfde definitie van EMB hanteerden als wij in dit onderzoek hebben gedaan.

1.4 Opdracht

We hebben een lang proces doorlopen wat betreft het formuleren van de juiste onderzoeksvraag en het helder krijgen van de opdracht. Hieronder is te lezen hoe dit proces is verlopen.

De omschrijving van onze oorspronkelijke opdracht vanuit 's Heeren Loo was als volgt: Onderzoeken hoe de Wii ingezet kan worden bij cliënten (jeugdigen) met EMB op het gebied van bewegen, en daarvoor een product ontwikkelen dat óók op de lange termijn kan worden ingezet.

De aanleiding hiervoor was onder andere dat bewegen een 'hot-item' is geworden in onze maatschappij. Uit steeds meer verschillende onderzoeken blijkt dat bewegen positieve effecten heeft op de gezondheid. 's Heeren Loo vindt bewegen erg belangrijk en wil daar graag aan mee doen maar door de complexe problematiek van de doelgroep is dit niet vanzelfsprekend. Kinderen en jongeren met EMB hebben namelijk maar een ontwikkelingsleeftijd van maximaal 24 maanden (2 jaar). Wij richten ons alleen op de jeugdigen met een ontwikkelingsleeftijd tussen de 6 en 24 maanden, omdat deze jeugdigen al wel bezig zijn met actie-reactie (zoals reageren op geluiden) maar nog weinig aangeboden krijgen wat hen helpt dit verder te ontwikkelen.

Van onze directe begeleider hebben we een aanbod gekregen om op twee dagbehandelingsgroepen op het kindercentrum in Ede te komen kijken. Aan de hand van deze observaties konden wij concluderen dat het niet realistisch zou zijn om van deze jeugdigen te verwachten dat ze zouden leren bewegen met de Wii. Het is dan wel heel hoog gegrepen om deze jeugdigen een afstandsbediening met kleine verschillende knopjes te leren gebruiken. Daarom zijn we ons breder gaan oriënteren door ons nogmaals te verdiepen in de literatuur.

Vervolgens hebben we twee oriënterende interviews gehouden: een met een 'coach begeleiders' met veel expertise op het gebied van EMB en een met een speltherapeute en grondlegger van de methode 'Doedels'. In het interview met de coach begeleiders werd ons opnieuw duidelijk gemaakt dat bewegen met de Wii voor deze doelgroep niet haalbaar zou zijn. Daarnaast kwamen we er door het interview met de coach begeleiders achter dat er in Ede veel meer gedaan wordt op het gebied van bewegen dan in Druten. Hierbij moeten we wel het onderscheid maken tussen dagbehandeling en woongroepen. Op de woongroepen wordt veel minder tot bijna niets aan bewegingsactiviteiten gedaan. Daarom is het belang voor de woongroepen ook groter dan voor de dagcentra. De coach begeleiders vertelde onder andere dat er door de begeleiders die werkzaam zijn op de woongroepen

op dit moment geen bewuste bewegingsactiviteiten worden ingezet, op 'Ervaar het maar' na (zie begripsbepaling).

We zagen op Pa Hoeklaan 23 dat 'Ervaar het maar' wordt ingezet tijdens de verzorgingsmomenten en op woensdagmiddag. Verder wordt er qua bewegingsactiviteiten of stimulerende motorische activiteiten weinig aangeboden. Kinderen worden wel in een bedbox gelegd en hebben daar de ruimte om hun lichaam te bewegen, maar begeleiders hebben op dit moment ook de tijd niet om op deze momenten bewust bezig te zijn met het stimuleren van de motoriek en/of bewegen. Tijdens onze bezoeken op Pa Hoeklaan 23 hebben we gesprekken gehad met de begeleiders, waarin zij twee wensen hebben aangegeven: een daarvan was dat ze het fijn zouden vinden om juist in verzorgingsmomenten bewust bezig te kunnen zijn met bewegen en dat wij daar dus een pedagogisch plan voor ontwikkelen. Daarnaast zouden ze het leuk vinden als de jeugdigen in een groepje aan de slag zouden kunnen gaan waar gerichte bewegingsactiviteiten worden aangeboden door een betrokken begeleider. De begeleiders van Pa Hoeklaan 23 gaven aan dat er momenteel nog geen gebruik gemaakt wordt van beweegplannen maar in de dossiers van de jeugdigen staat wel beschreven over welke motorische vaardigheden zij beschikken.

Uiteindelijk hebben we weer een gesprek gehad met onze directe begeleider, waarin we samen met haar tot de conclusie zijn gekomen dat, mede door de informatie die we hebben gekregen, deze opdracht teveel toegespitst was op de Wii. Samen hebben we besloten om ons te gaan richten op de woongroep in Druten omdat er daar meer behoefte is aan bewegen. Daarom hebben we een nieuwe vraagstelling geformuleerd: Hoe kan 'bewegen' door de begeleiders van woongroep Pa Hoeklaan 23 te Druten bewust worden ingezet in het dagprogramma van jeugdigen met EMB met een ontwikkelingsleeftijd tussen de 6 en 24 maanden?

1.5 Begripsbepaling

Hier onder worden enkele begrippen en definities toegelicht die (vaak) in ons afstudeerproject voorkomen.

ADL

De afkorting ADL staat voor: Algemene Dagelijkse Levensverrichtingen. Hiermee wordt in dit verslag o.a. de verzorging en huishoudelijke taken bedoeld.

Assimilatie

Door trainend oefenen een nieuwe vaardigheid eigen maken met ondersteuning van de omgeving.

Begeleiders

Onder begeleiders verstaan wij zowel de persoonlijk begeleiders, de 'gewone' begeleiders, de gastvrouwen als de stagiaires.

Bewegen

Binnen 's Heeren Loo wordt onder bewegen bij deze doelgroep niet alleen zelf bewegen verstaan maar ook bewogen worden en/of je laten bewegen. Ook het stimuleren van de zintuigen valt onder bewegen.

Doedels

Doedels is een praktische en herkenbare methode om mensen met ernstige meervoudige beperkingen het leven actiever te laten beleven. De methode stimuleert de zintuigen van mensen met ernstige meervoudige beperkingen en geeft hen plezier.

Doorbewegen

Dit is een voorzichtige manier van het bewegen van spieren en gewrichten om stijfheid te voorkomen.

EMB

De afkorting EMB staat voor: Ernstige Meervoudige Beperking. Mensen met EMB hebben zowel een lichamelijke als verstandelijke beperking. De ontwikkelingsleeftijd wordt gebruikt als indicatie en is niet hoger dan 24 maanden. Daarbij hebben ze meestal een motorische- en/of zintuiglijke beperking en hebben ze ernstige communicatieve beperkingen, evenals algemene gezondheidsproblemen. Wij richten ons in ons onderzoek op de jeugdigen met een ontwikkelingsleeftijd tussen de 6 en 24 maanden.

Ervaar het maar

De methode 'Ervaar het maar' is een methodische werkwijze voor het stimuleren van de motoriek, de zintuigen en de communicatie in de begeleiding van mensen met een ernstige meervoudige beperking. Deze methode wordt binnen 's Heeren Loo landelijk ingezet.

Heterogeen

Jeugdigen met EMB behoren tot een heterogene doelgroep, dat wil zeggen dat de doelgroep samengesteld is en ongelijksoortig. De ene jeugdige met EMB heeft weer andere beperkingen dan een andere jeugdige met EMB, daarom zijn deze niet met elkaar te vergelijken.

Jeugdigen

Jeugdigen zijn kinderen en jongeren in de leeftijd van 0 t/m 21 jaar.

Kalenderleeftijd

De kalenderleeftijd is de leeftijd in werkelijke jaren.

Ontwikkelingsleeftijd

Met de ontwikkelingsleeftijd wordt de mentale leeftijd/het denkniveau van jeugdigen met EMB bedoeld.

Pa Hoeklaan 23

Pa Hoeklaan 23 is een woongroep binnen 's Heeren Loo – regio kind & jeugd – locatie Druten. Op deze groep voeren wij ons onderzoek uit en drie van de jeugdigen van deze groep zitten ook in onze onderzoeksgroep.

Sensopatisch

Sensopatische activiteiten zijn gericht op de tast, het voelen en ondergaan van materiaal zoals zand, scheerschuur, gras, water of deeg.

Hoofdstuk 2 – Onderzoeksplan

In dit hoofdstuk worden de vraagstelling, doelstelling en deelvragen geformuleerd die de basis vormen voor dit onderzoek. Ook worden de databronnen weergegeven.

2.1 Vraagstelling

Hoe kan 'bewegen' door de begeleiders van woongroep Pa Hoeklaan 23 te Druten worden ingezet in het dagprogramma van jeugdigen met EMB met een ontwikkelingsleeftijd tussen de 6 en 24 maanden?

NB: Onder begeleiders verstaan wij zowel de persoonlijk begeleiders, de 'gewone' begeleiders, de gastvrouwen als de stagiaires.

2.2 Doelstelling

Kennis en inzicht verschaffen om de begeleiders van Pa Hoeklaan 23 te Druten handvatten te bieden om jeugdigen met EMB met een ontwikkelingsleeftijd tussen de 6 en 24 maanden zo optimaal mogelijk te laten bewegen.

2.3 Deelvragen

1. Hoe stimuleren de begeleiders van Pa Hoeklaan 23 op dit moment het bewegen tijdens het dagprogramma van jeugdigen met EMB?
2. Wat kunnen de jeugdigen met EMB van woongroep Pa Hoeklaan 23 al op het gebied van bewegen?
3. Welke kenmerken van het pedagogisch klimaat stimuleren jeugdigen met EMB van woongroep Pa Hoeklaan 23 tot bewegen?
4. Welke activiteiten, die ingezet worden door de begeleiders, bevorderen het bewegen bij jeugdigen met EMB?
5. Welke vaardigheden van de begeleiders van Pa Hoeklaan 23 zijn bevorderend bij de begeleiding van jeugdigen met EMB ten opzichte van bewegen?
6. Wat zijn bestaande methodes/activiteiten op het gebied van bewegen bij jeugdigen met EMB?

Deelvraag:	Databronnen:	Dataverzameling techniek:	Kwantitatief/kwalitatief:
1. Hoe stimuleren de begeleiders van Pa Hoeklaan 23 op dit moment het bewegen tijdens het dagprogramma van jeugdigen met EMB?	Begeleiders Pa Hoeklaan 23	Enquête	Kwantitatief
2. Wat kunnen de jeugdigen met EMB van woongroep Pa Hoeklaan 23 al op het gebied van bewegen?	Onderzoeksgroep / Persoonlijk Begeleiders / Fysiotherapeut / Literatuur	Observaties / Interviews / Literatuuronderzoek	Kwalitatief / Kwalitatief / Kwalitatief
3. Welke kenmerken van het pedagogisch klimaat stimuleren jeugdigen met EMB van woongroep Pa Hoeklaan 23 tot bewegen?	Begeleiders Pa Hoeklaan 23 / Gedragswetenschapper / Literatuur	Enquête / Interview / Literatuuronderzoek	Kwantitatief / Kwalitatief Kwalitatief
4. Welke activiteiten, die ingezet worden door de begeleiders, bevorderen het bewegen bij jeugdigen met EMB?	Persoonlijk Begeleiders / Fysiotherapeut / Literatuur	Interviews / Literatuuronderzoek	Kwalitatief / Kwalitatief
5. Welke vaardigheden van de begeleiders van woongroep Pa Hoeklaan 23 bevorderen het bewegen van jeugdigen met EMB?	Begeleiders Pa Hoeklaan 23 / Gedragswetenschapper / Literatuur	Enquête / Interview / Literatuuronderzoek	Kwantitatief / Kwalitatief Kwalitatief
6. Wat zijn bestaande methodes/activiteiten op het gebied van bewegen bij jeugdigen met EMB?	Verschillende vergelijkbare instanties / Literatuur	Telefonische interviews en mailcontacten / Literatuuronderzoek	Kwalitatief / Kwalitatief

2.4 Databronnen

Volgens Migchelbrink (2006) zijn er verschillende soorten databronnen: individuele personen, documenten, mediaproducten, sociale werkelijkheid, fysieke sporen, literatuur en databanken en registratiesystemen. Voor ons onderzoeksrapport hebben wij de volgende databronnen gebruikt:

Individuele personen

De volgende individuele personen zijn betrokken bij het onderzoek:

- de begeleiders van Pa Hoeklaan 23;
- de onderzoeksgroep;
- de betrokken gedragswetenschapper;
- de betrokken fysiotherapeut;
- een 'coach begeleiders' binnen regio kind en jeugd;
- een speltherapeute binnen regio kind en jeugd;
- de professionals van de verschillende vergelijkbare instanties.

Mediaproducten

De mediaproducten die wij gebruikt hebben zijn boeken en internet. Door het gebruik van deze databronnen hebben wij de bevindingen uit de praktijk kunnen onderbouwen met de juiste theorie.

Sociale werkelijkheid

Onder de sociale werkelijkheid vallen de jeugdigen die wij als onderzoeksgroep voor ons onderzoek hebben gebruikt. Onze onderzoeksgroep bestaat uit drie jeugdigen die allemaal op Pa Hoeklaan 23 wonen, dit zijn B1, B2 en J.

Literatuur

Tot slot hebben we gebruik gemaakt van literatuur. We hebben andere onderzoeken en gegevens gebruikt in ons onderzoeksrapport. Deze gegevens versterken onze resultaten en de beantwoording van de deelvragen.

Hoofdstuk 3 - Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt een theoretisch kader geschetst waarvan de theorie terugkomt bij de beantwoording van de deelvragen. Deze theorie hebben we gebruikt omdat deze de feitelijke situatie weergeeft.

3.1 Belang van bewegen

Bewegen is, samen met een goede voeding, belangrijk voor een goede gezondheid. Bewegen heeft op lichamelijk gebied een positief effect op o.a. de fitheid, de bloeddruk en de botdichtheid. Daarnaast verlaagt bewegen het risico op het ontstaan van bepaalde ziekten zoals hart- en vaatziekten en heeft het een positief effect op epilepsie en osteoporose.

Op mentaal gebied kan bewegen een positief effect hebben op de psychische gesteldheid, zoals versterking van het zelfbeeld en de eigenwaarde (Enninga, 2010, p. 7).

Lichaamsbeweging heeft een gunstig effect op de concentratie en op rust. Regelmatig bewegen bevordert het vermogen om alert en taakgericht te blijven. Een korte periode intensief bewegen verandert de chemie in je hoofd en maakt je weer fris. Al in 1898 concludeerde de Duitse psychiater Emil Kraepelin dat sport een preventieve werking heeft op het ontwikkelen van stemmingsproblemen omdat het lichaamskracht, lenigheid, moed, uithoudingsvermogen en besluitvaardigheid bevordert. In de hersenen komt de stof endorfine vrij die aangemaakt wordt tijdens inspanning (matig intensief sporten). Deze stof heeft een rustgevend effect op de geest en zou de oorzaak zijn van het geluksgevoel (Kat, Beenackers, & ter Brugge, 2009, pp. 75-76).

3.2 Effect van bewegen

Voor jeugdigen met EMB is bovenstaande theorie ook van toepassing, maar voor hen heeft bewegen nog meer effecten dan voor jeugdigen zonder EMB. Bewegen kan bij jeugdigen met EMB leiden tot betere communicatie met de omgeving, het behouden en/of uitbreiden van motorische vaardigheden en een betere gezondheid. Het zou vervolgens kunnen leiden tot een betere kwaliteit van leven en een vergrote zelfstandigheid. Echter hangt het wel af van hun omgeving om hen te vervullen in hun behoeften. De jeugdigen kunnen zich vaak verbaal niet uiten, dus hangt het van de omgeving af of zij de non-verbale communicatie begrijpen en er wat mee doen. De jeugdigen zijn dus afhankelijk van het initiatief van anderen (Enninga, 2010, p. 13).

Uit de resultaten van het onderzoek van Enninga (2010) dat over de aard en mate van motorische activering gaat, blijkt dat bij het overgrote deel van de bewegingsactiviteiten de cliënten werden geactiveerd door de begeleider; de cliënten toonden niet of nauwelijks zelf initiatief tot beweging. De meeste bewegingsactiviteiten werden passief uitgevoerd door de cliënten en waren vooral door middel van fysiek-verbale instructie door de begeleider gestart. Bij de uitvoering van de meeste bewegingsactiviteiten hebben de begeleiders de cliënten totaal ondersteund; in slechts enkele gevallen gaf de cliënt betekenisvolle hulp. Het grootste deel van de bewegingsactiviteiten die plaatsvonden betrof vooral verplaatsingen/transfers en dagelijkse verzorgingsmomenten. Nog minder dan een kwart van de geobserveerde activiteiten waren motorische activiteiten.

Bovenstaand stuk tekst geeft aan dat de jeugdigen zelf weinig tot geen initiatief namen tot bewegen. Volgens Bense (2013) en Van den Heuvel (2013) kan dit met verschillende factoren te maken hebben, bijvoorbeeld het onvermogen om zelf aan te geven dat ze wat willen, zoals een bewegingsactiviteit. Omdat deze jeugdigen EMB'ers zijn, hebben zij beperkte motorische vaardigheden, waardoor zij beperkter zijn in hun bewegingsvrijheid. Dit is dus zowel de oorzaak van het probleem als een gevolg.

Daarnaast heeft beweging invloed op het cognitief functioneren. Wanneer jeugdigen met EMB deelnemen aan matig intensieve en intensieve bewegingsactiviteiten geeft hen dit bescherming voor cognitieve achteruitgang op latere leeftijd.

Uit literatuuronderzoek is gebleken dat bewegen de alertheid kan verhogen. Dit is belangrijk omdat alertheid een voorwaarde is om te kunnen leren en de mogelijkheid biedt om jezelf te ontwikkelen. Ook is uit onderzoek gebleken dat bij mensen met een verstandelijke beperking lichamelijke beweging zorgt voor een verbetering in het cholesterol gehalte, het uithoudingsvermogen en de grove motoriek. Ook leidt het tot meer spierkracht en het minder snel moe worden van de spieren. Wanneer jeugdigen met EMB weinig bewegen kan dit leiden tot ondergewicht. Dit kan tot gevolg hebben dat hun spierweefsel wordt afgebroken. Daarnaast kan hun immobiliteit leiden tot houdingsproblemen en tot een slechtere fysieke conditie. Weinig tot niet bewegen kan leiden tot kanker, diabetes, hartfalen en vroeg overlijden (Enninga, 2010, p. 13).

Door jeugdigen te laten bewegen worden hun lichamen geoefend in het maken van bewegingen. Door deze bewegingen worden hun spieren soepeler en sterker waardoor ze beter nieuwe vaardigheden kunnen leren.

De jeugdigen krijgen zo meer controle over hun leven, omgeving en de manier waarop ze worden benaderd. Ofwel, ze worden onafhankelijker gemaakt en worden gestimuleerd een actievere rol aan te nemen in relatie tot hun omgeving.

Een voorbeeld hierbij: wanneer de armspieren van een jeugdige worden getraind, kan de jeugdige gebruik maken van een elektronisch communicatiemiddel waarbij op een knop moet worden gedrukt. Op deze manier kan de jeugdige aangeven of hij iets wil eten of drinken (Enninga, 2010, p. 15).

Voor ons onderzoek zijn bovenstaande stukken tekst over het effect van bewegen van belang omdat deze teksten weergeven hoe belangrijk het stimuleren van bewegen door begeleiders is. De jeugdigen kunnen zelf nauwelijks tot niet aangeven dat ze iets willen en wat ze willen dus hangt het van de begeleiders af of de jeugdigen aan beweging toekomen en hoe vaak. Daarom is het van belang dat de begeleiders signalen kunnen herkennen bij de jeugdigen en hier op in kunnen spelen door middel van het stimuleren van bewegen. Dat bewegen de alertheid kan verhogen, is een belangrijk gegeven met het oog op ons onderzoek. Hoe meer een jeugdige met EMB beweegt hoe alerter hij¹ door de dag heen is. En op het moment dat de jeugdigen alerter zijn, zijn ze automatisch meer in staat om te kunnen leren en zichzelf te ontwikkelen. Voor begeleiders betekent dit dat de jeugdigen minder onderprikkeld zijn en dus minder indutten door de dag heen. Ook neemt daardoor de kans op probleemgedrag, als gevolg van onderstimulatie, af. Dit is te lezen in paragraaf 3.3 EMB Werkconferentie in dit theoretisch kader. Tot slot geldt, hoe vaker de jeugdigen bewegen hoe soepeler hun spieren worden waardoor ze gemakkelijker weer andere bewegingen kunnen leren die ze eerder nog niet konden.

3.3 EMB werkconferentie

Tijdens de werkconferentie EMB in Julianadorp gaf dr. Annette van der Putten, onderzoeker en assistent-professor aan de Rijksuniversiteit Groningen, een presentatie over haar recent afgeronde onderzoek. In samenwerking met 's Heeren Loo heeft zij onderzocht hoe vaak cliënten met EMB aan bewegen toe komen. Hier wordt onder verstaan hoe vaak zij transfers maakten/werden verplaatst (met de rolstoel) en hoe vaak zij activiteiten kregen aangeboden en hoe lang deze activiteiten duurden per dag. Uit dat onderzoek bleek dat het gemiddelde van de transfers/verplaatsingen 6,2 keer per dag was. Het aantal activiteiten dat per dag werd aangeboden was 0,8. De duur van de activiteiten die werden aangeboden hadden een gemiddelde van 26 minuten per keer. Dit betekent dat cliënten weinig worden geactiveerd; er worden weinig activiteiten aan hen aangeboden en ze worden weinig verplaatst. Hierdoor ervaren zij een weinig prikkelende omgeving en is er een grotere

¹ 'Hij' is mannelijk maar wordt in de rest van dit verslag gebuikt als 'de jeugdige met EMB in het algemeen' om niet steeds onderscheid te hoeven maken tussen 'hij' en 'zij'. 'Hij' is in de context van dit verslag dus onzijdig, tenzij anders aangegeven. Ditzelfde geldt voor 'hem' en 'zijn'.

kans op onderstimulatie wat als gevolg kan hebben dat cliënten daardoor probleem (opstandig) gedrag gaan vertonen. Dit zou niet nodig hoeven zijn als de cliënten meer geactiveerd zouden worden, zowel door hen meer te verplaatsen binnen of naar verschillende ruimtes als hen meer activiteiten aan te bieden.

Bovenstaande theorie geeft de ernst van de situatie aan. Daarnaast geeft het aan wat de gevolgen kunnen zijn op het moment dat jeugdigen met EMB te weinig gestimuleerd worden tot bewegen. Het is ons doel om begeleiders handvatten te bieden jeugdigen meer te stimuleren tot bewegen en daarmee bovenstaande gevolgen te voorkomen.

3.4 Het leervermogen van jeugdigen met EMB

Volgens Maes, Vlaskamp & Penne (2011) is het trainend oefenen (met een bal die geluid maakt als je ertegenaan slaat) alleen te ontwikkelen door er langdurig 'mee te spelen', dus via assimilerende herhaling. Het is van belang dat een jeugdige zo veel mogelijk leersituaties krijgt aangeboden. Dat houdt voor deze jeugdigen in dat een 'ander' voor de jeugdige de gelegenheid moet creëren om ervaringen op te doen.

"Kinderen met EMB hebben, meer nog dan kinderen zonder dergelijke ernstige beperkingen, behoefte aan ondersteuning en stimulering om zich te kunnen ontwikkelen. Het ontwikkelingsverloop wordt niet alleen bepaald door factoren bij het kind (aanleg, bestaande motorische en sensorische beperkingen, gezondheidsaspecten) maar evenzeer – en misschien nog wel meer – door een aantal factoren in de omgeving zoals de mate waarin het kind op de juiste momenten de juiste stimulering krijgt aangeboden" (Maes, Vlaskamp, & Penne, 2011, p. 67).

We hebben ervoor gekozen om bovenstaand stuk tekst te citeren omdat dit aangeeft dat de begeleiders een belangrijke rol hebben in het aanbieden van bewegingsactiviteiten. De jeugdigen zijn van hen afhankelijk want zelf kunnen zij nauwelijks tot geen situaties creëren om ervaringen in op te doen. Daarnaast is het herhalen van oefeningen van groot belang om een vaardigheid te kunnen behouden. Dit betekent dus dat het belangrijk is dat begeleiders handvatten hebben om activiteiten herhalend te kunnen aanbieden.

Het is van belang dat begeleiders weten welke stimuli de jeugdige aanspreken. Daarbij gaat het in eerste instantie om de mogelijkheden: wat kan de jeugdige wel en niet zien of horen? Ook kan een jeugdige bepaalde voorkeuren hebben (bijvoorbeeld voor bepaald materiaal) en zal een jeugdige met materialen of activiteiten die zijn voorkeur hebben waarschijnlijk makkelijker te stimuleren zijn. Uiteraard zal er een relatie zijn tussen de mogelijkheden van een jeugdige en zijn voorkeuren (Maes, Vlaskamp, & Penne, 2011, p. 68).

Zoals in de alinea hierboven te lezen is, geven Maes, Vlaskamp & Penne (2011) aan dat het belangrijk is om rekening te houden met voorkeuren van de jeugdigen. Dit geldt dus ook voor de begeleiders van Pa Hoeklaan 23. De reden voor het feit dat begeleiders activiteiten moeten aanbieden waar de jeugdigen plezier aan lijken te beleven, is dat zij op deze manier gemakkelijker te stimuleren zijn tot bewegen.

3.5 Communicatie

Voor jeugdigen met EMB is het moeilijk om een actieve en sturende rol aan te nemen, omdat effectief communiceren voor hen problematisch is. Ze hebben niet of nauwelijks de mogelijkheden om verbale taal te gebruiken of symbolische interactie aan te gaan. Deze doelgroep communiceert vooral door middel van lichaamstaal, waarbij te denken valt aan bewegingen of geluiden. Ze hebben beslist communicatiemogelijkheden, alleen zijn deze signalen heel subtiel en soms moeilijk waar te nemen, zeker voor mensen die hen niet kennen. Daarnaast zijn de signalen per persoon weer

verschillend, waarbij ze ook meerdere betekenissen kunnen hebben. Dit vraagt van de directe omgeving dat ze goed observeren wat de cliënt precies doet, dat ze proberen hier de juiste betekenis aan te geven en dat ze er vervolgens adequaat op reageren (Enninga, 2010, p. 15).

We hebben ervoor gekozen bovenstaande literatuur van Enninga (2010) samen te vatten omdat deze literatuur aangeeft dat er van de omgeving verwacht wordt dat zij adequaat reageert op de signalen die de jeugdigen afgeven omdat zij vooral communiceren via lichaamstaal. Voor ons onderzoek is dit van belang omdat wij, als onderzoekers, te maken hadden met situaties waarin we de onderzoeksgroep geobserveerd hebben en we er achter kwamen dat het nodig was om rekening te houden met het feit dat de signalen per jeugdige weer verschillend zijn. Daarom hebben we de observatielijst gebaseerd op o.a. deze literatuur.

3.6 Het pedagogisch klimaat

“Het pedagogisch klimaat is een omstandigheid waarin kinderen en jongeren zich kunnen ontwikkelen. Ontwikkelen kan als er sprake is van ‘welbevinden’. Welbevinden komt voornamelijk naar voren binnen drie relaties: relaties tussen leerlingen onderling, relaties tussen leerlingen en docent(en) en relaties tussen leerlingen en de context” (Jacobs & Ludérus, 2007, p. 8).

Bovenstaand citaat gebruiken wij als definitie voor het pedagogisch klimaat, waarin wij leerlingen zien als de jeugdigen met EMB en docenten als de begeleiders van Pa Hoeklaan 23. Met begeleiders bedoelen wij zowel de persoonlijk begeleiders, de ‘gewone’ begeleiders, de gastvrouwen als de stagiaires.

Jacobs & Ludérus (2007) stellen dat het welbevinden van de jeugdigen essentieel is om tot ontwikkeling te komen. Door goed contact tussen begeleiders en jeugdigen wordt de vertrouwensrelatie tussen hen vergroot. Hiermee ontstaat een bepaalde veiligheid die de jeugdigen nodig hebben om de begeleiders te vertrouwen wanneer zij de jeugdigen stimuleren tot bewegen.

Volgens Van Ewijk en Lammersen (2006) is voor begeleiders in de zorg de relatie met de cliënt essentieel. De kern van die relatie is samen te vatten met de woorden: begrijpen, beleven en dialoog. Met begrijpen wordt het begrijpen wat de cliënt duidelijk wil maken bedoeld. Als iemand niet of nauwelijks kan praten en het gevoel krijgt dat de ander hem toch snapt, draagt dat bij aan zijn zelfvertrouwen. Met beleven wordt het plezier hebben in het werken met cliënten bedoeld. Het plezier heb je als begeleider omdat je ziet hoe gelukkig de cliënten zijn als je er weer bent. Met dialoog wordt het aangaan van een langdurige relatie met de cliënt bedoeld. De begeleider is voor de cliënt een betekenisvolle relatie. Met betekenisvol wordt bedoeld dat de begeleider een zekere veiligheid biedt, omdat hij of zij vertrouwen geeft, bemoedigt en aanmoedigt en gewoon een aantal praktische zaken regelt. Geen van de begeleiders pretendeert ouders of gezinsleden te vervangen maar het karakter van de relatie heeft toch veel gelijkenis ermee (van Ewijk & Lammersen, 2006).

In bovenstaand stuk theorie geven Van Ewijk en Lammersen (2006) aan dat de onderdelen van het pedagogisch klimaat die ook terugkomen in het citaat van Jacobs & Ludérus (2007) van belang zijn om de vertrouwensrelatie met de cliënt te vergroten. Dit draagt eraan bij dat het pedagogisch klimaat gewaarborgd blijft. De aspecten die van belang zijn voor een pedagogisch klimaat waarin jeugdigen zich kunnen blijven ontwikkelen, komen hierin naar voren. De aspecten in onze enquête zijn afgeleid van bovenstaande theorie.

3.7 Vaardigheden begeleiders

In het onderzoek van De Wit en Van Thienen (2011), dat gaat over de benodigde basiscompetenties in het werken met personen met EMB, formuleren opvoeders, logopedisten en orthopedagogen rond zes domeinen specifieke taken ten aanzien van jeugdigen met EMB. Deze zijn:

- zorgen voor het fysiek welzijn van de jeugdigen met EMB;
- zorgen voor het emotioneel welzijn van de jeugdigen met EMB;

- keuze en invloed geven aan de jeugdigen met EMB;
- contact leggen met de jeugdigen met EMB;
- activiteiten begeleiden en ontwikkelingsstimulering bieden aan de jeugdigen met EMB;
- zorgen voor het sociaal welzijn van de jeugdigen met EMB.

De opvoeders in het onderzoek van De Wit en Van Thienen (2011) geven aan dat het nodig is om kennis te hebben van de jeugdige met EMB zelf.

Daarnaast is het belangrijk om kennis te hebben van de verschillende beperkingen en stoornissen waar jeugdigen met EMB mee te maken kunnen hebben en dienen opvoeders vaardig te zijn in het omgaan hiermee.

Verder is het goed kunnen observeren en juist kunnen interpreteren van signalen belangrijk bij het begeleiden van jeugdigen met EMB.

Belangrijke houdingsaspecten zijn onder andere alert zijn voor problemen, signalen en veranderingen. Ook het hebben van geduld is erg belangrijk.

Voor ons onderzoek zijn de zes domeinen met specifieke taken allemaal van belang, maar het vijfde domein (activiteiten begeleiden en ontwikkelingsstimulering bieden aan de jeugdigen met EMB) is het meest relevant. Wij richten ons in ons onderzoek op het aanbieden van handvatten aan begeleiders zodat zij gemakkelijker bewegingsactiviteiten kunnen inzetten in het dagprogramma van de jeugdigen. Daarvoor is het belangrijk dat begeleiders vaardig zijn in het begeleiden van activiteiten en het bieden van ontwikkelingsstimulering aan jeugdigen met EMB.

Specifiek voor het begeleiden van activiteiten en ontwikkelingsstimulering is het belangrijk om kennis te hebben van welke activiteiten aansluiten bij het niveau van jeugdigen met EMB.

Op het gebied van vaardigheden geven opvoeders in het onderzoek van De Wit en Van Thienen (2011) aan dat het belangrijk is om de mogelijkheden van iedere individuele jeugdige met EMB te kunnen inschatten en die verwachtingen hierop te kunnen afstemmen zodat zij niet overschat worden.

Qua vaardigheden is het belangrijk dat je activiteiten kunt opsplitsen in deelactiviteiten. Ook is het kunnen aanbieden van activiteiten op maat een belangrijke vaardigheid in het begeleiden van activiteiten en het bieden van mogelijkheden tot ontwikkeling aan jeugdigen met EMB.

Daarnaast moet je als begeleider creatief zijn en blijven in het verzinnen van zinvolle en boeiende activiteiten.

Tot slot zijn twee houdingsaspecten volgens de opvoeders in het onderzoek van De Wit en Van Thienen (2011) nodig om activiteiten van jeugdigen met EMB te begeleiden en hen mogelijkheden te bieden tot ontwikkeling. Het eerste domeinspecifieke houdingsaspect dat naar voren komt is geëngageerd zijn. Als tweede houdingsaspect geven zij aan dat het belangrijk is om tevreden te zijn met de kleine stapjes die de jeugdigen met EMB soms vooruit gaan.

Bovenstaande vaardigheden, houdingsaspecten en kennis nemen wij als leidraad voor de gewenste situatie vanuit de literatuur. In ons onderzoek komen we terug op deze aspecten omdat we willen onderzoeken in hoeverre de begeleiders over deze vaardigheden, houdingsaspecten en kennis beschikken.

3.8 Randvoorwaarden

In Maes, Vlaskamp & Penne (2011) wordt beschreven dat een basale houding niet noodzakelijk veel tijd in beslag hoeft te nemen. Zeker niet wanneer het een klein ritueel wordt. Daarbij is de kans groot dat de samenwerking tussen de jeugdige en de begeleider vlotter en dus ook sneller kan verlopen. In paragraaf 3.7 Vaardigheden begeleiders, wordt gesproken over basiscompetenties. Deze moeten niet verward worden met de basale houding, ook wel basishouding genoemd, waar in deze paragraaf over gesproken wordt. Met de basale houding wordt een houding bedoeld die je als begeleider altijd

dient te uit te dragen naar de cliënt toe. Het is een houding van voortdurende zorg en een uitnodiging aan de cliënt, om zich bewust te worden van zichzelf en dit als aangenaam te ervaren. Echter zijn basiscompetenties vaardigheden die de begeleiders zouden moeten hebben om ervoor te kunnen zorgen dat de cliënt in zijn basisbehoeften wordt vervuld. Deze vaardigheden kunnen uitlopen van 'afstemmen op het niveau van de jeugdigen' tot 'feedback kunnen geven aan collega's'. De vaardigheden hoeven dus niet altijd in direct contact met de cliënt te zijn, ook vaardigheden op teamniveau kunnen ertoe bijdragen dat de cliënt in zijn basisbehoeften vervuld wordt.

Naast de factor tijd is er de factor van de persoonlijke instelling van de begeleider. Wanneer begeleiders te eenzijdig gericht zijn op een vlot verloop van de activiteit zelf, staan zij zichzelf de vrijheid niet toe om contact met de cliënt te maken. Wanneer het tegenzit, kunnen mensen de neiging hebben om zich af te reageren. Dat is allemaal menselijk en tot op zekere hoogte ook onvermijdelijk. Het mag echter geen basishouding zijn (Maes, Vlaskamp, & Penne, 2011, pp. 142, 143).

Het aankondigen en afstemmen van activiteiten is niet alleen voor begeleiders van belang, ook de jeugdigen zelf hebben daar belang bij. De jeugdige krijgt op deze manier de gelegenheid om zijn spierspanning binnen de grenzen van zijn motorische mogelijkheden aan te passen. Door zich in te stellen op wat volgt, werkt de jeugdige beter mee en wordt hij als het ware lichter (Maes, Vlaskamp, & Penne, 2011, p. 143).

Bovenstaande stukken tekst halen we aan omdat deze randvoorwaarden van belang zijn bij de begeleiding van jeugdigen met EMB. De persoonlijke instelling van de begeleider is een essentieel onderdeel van de basale houding omdat deze het verschil kan maken tussen de hoeveelheid tijd die een begeleider denkt te hebben voor de jeugdige en de hoeveelheid tijd die een begeleider daadwerkelijk maakt voor de jeugdige. Als begeleiders meer afstemmen op de jeugdige en hun handelingen aankondigen kan de jeugdige zich hier beter op voorbereiden, waardoor zij beter met de begeleider mee kunnen werken. Ook dit punt is een voorbeeld waarop begeleiders tijd kunnen winnen en écht contact met de jeugdige kunnen maken. Op deze manier kunnen begeleiders bewegen gemakkelijker een onderdeel laten zijn van het dagprogramma.

Hoofdstuk 4 – Praktijkonderzoek

In dit hoofdstuk beschrijven we allereerst de meetinstrumenten die we gebruikt hebben voor ons praktijkonderzoek, geven we een korte beschrijving van de onderzoeksgroep en beschrijven we welk aanbod aan bewegingsactiviteiten er al is bij verschillende vergelijkbare instanties.

4.1 Meetinstrumenten

We beschrijven hier de meetinstrumenten die we gebruikt hebben, de manier waarop we deze gebruikt hebben en de manier waarop we de gegevens verwerkt hebben. Daarnaast gaan we in op hoe we de betrouwbaarheid en validiteit zoveel mogelijk gewaarborgd hebben.

De enquête

We hebben de enquête gemaakt voor de begeleiders van Pa Hoeklaan 23, omdat we graag van iedere begeleider van de groep antwoord wilden hebben op dezelfde vragen. Dit omdat we een zo goed mogelijk beeld wilden krijgen van de huidige situatie. Om hier een beter beeld van te krijgen hebben we in de enquête eerst een aantal vragen gesteld die ons hier meer informatie over zouden geven. Een voorbeeld hiervan is: "Hoe vaak is uw team bezig met bewegen bij jeugdigen met EMB?" (zie bijlagenboek 1 – bijlage 1). Met onder andere deze vragen beantwoorden we deelvraag 1 (Hoe stimuleren de begeleiders van Pa Hoeklaan 23 op dit moment het bewegen tijdens het dagprogramma van jeugdigen met EMB?).

Met de vragen die daarop volgen in de enquête beantwoorden we deelvraag 3 (Welke kenmerken van het pedagogisch klimaat stimuleren jeugdigen met EMB van woongroep Pa Hoeklaan 23 tot bewegen?) en deelvraag 5 (Welke vaardigheden van de begeleiders van Pa Hoeklaan 23 zijn bevorderend bij de begeleiding van jeugdigen met EMB ten opzichte van bewegen?).

De literatuur die we als basis voor onze enquête gebruikt hebben is de literatuur die terug is te vinden in het theoretisch kader in de paragrafen 3.6 Pedagogisch klimaat en 3.7 Vaardigheden begeleiders.

Voordat we de enquête hebben uitgedeeld op Pa Hoeklaan 23 hebben we feedbackmomenten met school en met onze begeleider vanuit 's Heeren Loo gehad. Deze feedback hebben wij verwerkt en daarna hebben we de enquête uitgedeeld. We hebben de begeleiders drie keer de mogelijkheid gegeven om de enquête in te vullen. Om het draagvlak te vergroten zijn wij al een aantal keer op de groep geweest en hebben al verschillende keren contact gehad met de begeleiders voordat we de enquêtes uitdeelden. We hebben op die momenten al gesproken over bewegen bij jeugdigen met EMB en hun visie daarop alvast gepeild. Ook zijn we de enquêtes persoonlijk komen brengen en komen ophalen.

Van de 15 begeleiders aan wie we de enquête uitgedeeld hebben, hebben 7 begeleiders de enquête ingevuld teruggegeven. Dit betekent een respons van 47%. De gegevens die uit de enquête zijn gekomen hebben we verwerkt in Microsoft Office Excel 2007. We hebben de antwoorden per respondent verwerkt en vervolgens hebben we deze resultaten weergegeven in grafieken (zie bijlagenboek 1 – bijlage 2).

De observaties

Voor ons onderzoek hebben we samen met de begeleiders van Pa Hoeklaan 23 een onderzoeksgroep samengesteld. Deze onderzoeksgroep bestaat uit drie jeugdigen die allemaal een ontwikkelingsleeftijd hebben tussen de 6 en 24 maanden. Op deze manier hebben we geprobeerd om een goede afspiegeling van deze heterogene doelgroep te maken. We hebben observatielijsten ontworpen om zo betrouwbaar mogelijk te kunnen observeren (zie bijlagenboek 1 – bijlage 4).

Deze observatielijsten zijn gebaseerd op de literatuur die terug is te vinden in het theoretisch kader in paragraaf 3.5 Communicatie.

Met de interpretaties die uit de observaties komen beantwoorden we deelvraag 2 (Wat kunnen de jeugdigen met EMB van woongroep Pa Hoeklaan 23 al op het gebied van bewegen?). Onze aanpak was als volgt: We hebben alle drie de jeugdigen twee keer geobserveerd: een keer tijdens een activiteit in de rolstoel en een keer tijdens een activiteit uit de rolstoel. Wij zijn samen op hetzelfde moment gaan observeren zodat we de betrouwbaarheid beter kunnen waarborgen. Ook zien twee personen altijd meer dan één. Bij activiteiten in de bedbox zijn we allebei voor de bedbox gaan zitten, bij activiteiten in de rolstoel zijn we ieder aan een kant van de rolstoel gaan zitten, op een afstandje. De één keek dus vanuit de linkerkant en de ander vanuit de rechterkant. We zijn ons er bewust van dat dit invloed kan hebben op de uitkomst van het aantal geturfde bewegingen van de jeugdigen.

Een punt om rekening mee te houden is het feit dat alle observaties hebben plaatsgevonden op een vrijdag. Vrijdag is de laatste dag van de werk/schoolweek en zoals de begeleiders ons hebben verteld is het zo dat de jeugdigen dan vermoeider kunnen zijn dan op andere dagen in de week, zoals een maandag, vlak na het weekend waarin er toch aanzienlijk minder van hen wordt verwacht. We vonden het wel van belang dat we alle observaties op dezelfde dag zouden gaan uitvoeren, zodat de jeugdigen steeds in dezelfde 'conditie' zouden zijn. We hebben er bewust voor gekozen om de vrijdag te kiezen als observatiedag, mede omdat alle drie de jeugdigen die dag op de groep waren.

De reden dat wij gekozen hebben voor een half-participerende observatie is het feit dat je met een participerende observatie teveel invloed hebt op het gedrag en de bewegingen van de jeugdigen. Dit zou het aantal geturfde bewegingen te erg kunnen beïnvloeden. Door onze directe aanwezigheid en interactie zouden de jeugdigen ander gedrag kunnen laten zien dan zij 'normaal' zouden doen. Daarnaast zouden wij, als observatoren, dan bij iedere jeugdige dezelfde hoeveelheid interactie moeten hebben, maar dit is weer niet mogelijk gezien de verschillende beperkingen van de jeugdigen, het is een heterogene doelgroep en daarbij is dat dus te lastig om het gelijk te trekken. Om deze redenen wilden wij eigenlijk kiezen voor een niet-participerende observatie maar daar hadden wij niet de mogelijkheid voor. Er was namelijk geen ruimte aanwezig op de groep waar een one-way screen aanwezig was. Een one-way screen is een glaswand waar je van één kant doorheen kunt kijken. Aan de andere kant van de glaswand kun je niet zien dat je bekeken wordt. Zo'n ruimte was ideaal geweest maar helaas dus niet beschikbaar. Daarom bleef voor de ons de optie van een half-participerende observatie over. Wij zijn dus wel op de groep gaan zitten maar hebben géén interactie met de jeugdigen gehad tijdens onze observaties.

De gegevens die uit de observaties kwamen hebben we verwerkt door middel van het tellen van het aantal geturfde bewegingen. We hebben die aantallen toen met elkaar vergeleken en hier conclusies uit getrokken. Daarnaast hebben we de antwoorden op de aparte vragen die op de lijst stonden vergeleken en ook hieruit onze conclusies getrokken. Daarna hebben we de conclusies van de observaties per jeugdige met elkaar vergeleken en hierbij onderscheid gemaakt tussen de activiteiten in- en uit de rolstoel. Tot slot hebben we de interpretaties geschreven (zie bijlagenboek 1 - bijlage 5).

De interviews

De oriënterende interviews (zie bijlagenboek 2 – bijlage 6 en 7) hebben we afgenomen ter oriëntatie op ons plan van aanpak. Deze interviews zijn wel een inspiratiebron geweest bij het ontwerpen van de observatielijsten, maar verder hebben wij deze gegevens niet gebruikt voor het beantwoorden van de deelvragen en/of de hoofdvraag.

De interviews met de betrokken gedragswetenschapper, persoonlijk begeleiders en de betrokken fysiotherapeut hebben we wel gebruikt voor het beantwoorden van de deelvragen en de hoofdvraag.

De interviewvragen zijn allemaal gebaseerd op literatuur, die is terug te vinden in het theoretisch kader in de paragrafen 3.2 Effect van bewegen, 3.6 Pedagogisch klimaat en 3.7 Vaardigheden begeleiders.

Met de gegevens uit het interview met de betrokken gedragswetenschapper beantwoorden we deelvraag 3 (Welke kenmerken van het pedagogisch klimaat stimuleren jeugdigen met EMB van woongroep Pa Hoeklaan 23 tot bewegen?) en deelvraag 5 (Welke vaardigheden van de begeleiders van Pa Hoeklaan 23 zijn bevorderend bij de begeleiding van jeugdigen met EMB ten opzichte van bewegen?).

Met de gegevens uit de interviews met de persoonlijk begeleiders en de betrokken fysiotherapeut beantwoorden we deelvraag 2 (Wat kunnen de jeugdigen met EMB van woongroep Pa Hoeklaan 23 al op het gebied van bewegen?) en deelvraag 4 (Welke activiteiten, die ingezet worden door de begeleiders, bevorderen het bewegen bij jeugdigen met EMB?).

Deze interviews hebben we voorbereid door eerst af te spreken wie de interviewer was en wie de geluidsopnames zou maken en eventueel mee zou schrijven. De persoon die verantwoordelijk was voor de geluidsopnames mocht in het belang van het onderzoek wel vragen stellen op het moment dat zij dacht dat dit een goede toevoeging zou zijn. Nadat alle interviews waren afgenomen zijn we begonnen met het transcriberen hiervan (zie bijlagenboek 2 - bijlage 8, 9 en 10). Daarna hebben we afzonderlijk de uitgewerkte interviews gelezen en gecodeerd om vervolgens bij elkaar te komen en dit samen door te spreken. Niet alle codes kwamen overeen, maar we hebben in goed overleg voor de codes gekozen die het meest gebaseerd waren op de bijbehorende deelvragen. Deze codes, ook wel deelthema's genoemd, vallen allemaal onder een hoofdthema. Deze thema's hebben we gebaseerd op de rode draad van het bijbehorende stuk tekst. Door de teksten te lezen en met elkaar te vergelijken lukte het ons om de juiste associatie hieraan te verbinden zodat alle deelthema's logisch onder het hoofdthema passen. Hierna zijn we opnieuw afzonderlijk de uitgeschreven interviews gaan coderen, om vervolgens de gecodeerde stukken tekst opnieuw te verzamelen per thema (zie bijlagenboek 2 – bijlage 11). Om aan te tonen hoe vaak bepaalde thema's naar voren kwamen in de interviews en hiermee onze keuzes voor bepaalde thema's te verantwoorden geven we per thema weer hoe vaak deze naar voren kwamen:

Onder het thema 'Ontwikkeling' vallen de deelthema's: zelfredzaamheid (14x), ADL (3x), doelen (9x), niveau (34x) en materiaal (9x).

Onder het thema 'Pedagogisch klimaat' vallen de deelthema's: bejegening (1x), ontwikkeling (4x), randvoorwaarden (38x) en dagprogramma (8x).

Onder het thema 'Begeleiders' vallen de deelthema's: vaardigheden (31x), kennis (6x), houdingsaspecten (24x), aanbieden (28x) en ondersteunen (8x).

Onder het thema 'Methodieken' valt het deelthema: ervaar het maar (5x).

Onder het thema 'Communicatie' vallen de deelthema's: signaalgedrag (9x), interactie (10x) en tussen begeleiders (8x).

Onder het thema 'Gedrag' valt het deelthema: invloed op begeleiders (6x).

Onder het thema 'Bewegen' vallen de deelthema's: zelf bewegen (31x), bewogen worden (1x), incompetentie (10x), ondersteuning (3x) en materiaal (7x).

Onder het thema 'Fysiotherapie' vallen de deelthema's: zelf bewegen (13x), bewogen worden (3x), incompetentie (5x), ondersteuning (16x), materiaal (7x) en oefeningen (21x).

Onder het thema 'Jeugdigen' vallen de deelthema's: plezier (18x), materiaal (16x) en ontwikkeling (12x).

Onder het thema 'Groep' vallen de deelthema's: activiteiten (11x) en materiaal (4x).

Op basis van de verzamelde gecodeerde stukken tekst per thema, hebben we per thema een conclusie geschreven. We hebben dus conclusies die gebaseerd zijn op drie verschillende interviews. Dit komt doordat er een aantal keer in de interviews thema's naar voren kwamen die niet tot onze

vragen behoorden en daarmee dus ook niet gebaseerd waren op de deelvragen. Echter waren deze stukken tekst wel van belang, onder andere omdat ze wel antwoord geven op andere deelvragen, daarom hebben we deze stukken tekst wel gecodeerd. Op deze manier wordt er vanuit verschillende invalshoeken iets over het thema gezegd en hebben we hiermee automatisch gezorgd voor triangulatie.

4.2 Persoonsbeeld van de jeugdigen

Om de lezer een beeld te geven van de mogelijkheden en beperkingen van de jeugdigen, worden hieronder kort de persoonsbeelden van de jeugdigen uit de onderzoeksgroep beschreven. Daarnaast is deze informatie verzameld om deelvraag 2 (Wat kunnen de jeugdigen met EMB van woongroep Pa Hoeklaan 23 al op het gebied van bewegen?) zo optimaal mogelijk te kunnen beantwoorden.

Persoonsbeeld B1

B1 is geboren in 2001. Hij heeft een verstandelijke beperking door hersenbeschadiging. Op cognitief en motorisch niveau heeft hij een ontwikkelingsleeftijd van 10 maanden, op sociaal niveau een ontwikkelingsleeftijd van 11 maanden. B1 heeft het Williams-Beuren syndroom. Dit is een aandoening waarbij kinderen een combinatie van problemen hebben, bestaande uit een ontwikkelingsachterstand, gedragsproblemen en een hartafwijking in combinatie met een typisch uiterlijk. Hij heeft een meervoudige verstandelijke en lichamelijke beperking. Hij heeft zintuiglijke beperkingen op het gebied van reuk, smaak en evenwicht. Hij is volledig afhankelijk van begeleiding. B1 krijgt sondevoeding. Hij bezoekt de ZMLK- school 'De Kom'. B1 zit in een rolstoel met zitbroek en hesje. B1 kan zelf rijden met zijn rolstoel maar rijdt overal tegenaan en let niet op wie waar staat. Hij kan wel bewust ergens naartoe rijden wanneer hij dit echt wil. Wat betreft de communicatie is het belangrijk om hem aan te kijken, te ondersteunen met gebaren want hij kan niet praten. Hij is beperkt in zijn communicatieve vaardigheden. Hij begrijpt alleen dagelijkse praktische zaken in korte duidelijke zinnen. Wanneer hij het ergens niet mee eens is of iets niet wil gaat hij op zijn blad slaan en met zijn benen schoppen.

Hij houdt van speeltjes met muziek en muziek luisteren. B1 vindt het prettig om op de grond te spelen. Hij kan zichzelf over de grond voortbewegen en met een bal spelen. Hij kan zichzelf ook ergens aan optrekken en stapjes zetten maar dit doet hij alleen in de bedbox. B1 heeft als doel dagelijks een stukje te lopen op de groep. B1 kan zich ruimtelijk oriënteren en heeft besef van tijd. In een groep kan hij minder goed functioneren en hij komt ook niet goed voor zichzelf op. Hij geniet van contact met anderen, zoekt dit zelf op wanneer hij kruipt.

Persoonsbeeld B2

B2 is geboren in 1992. Hij functioneert op het niveau van een kind van 9,5 maanden. Zijn sterke kant ligt op het vlak van communicatie en sociale interactie. Uit testen komt naar voren dat zijn dagelijkse- en socialisatievaardigheden overeenkomen met een ontwikkelingsleeftijd van 12 maanden. De emotionele vaardigheden komen overeen met een ontwikkelingsleeftijd tussen de 6 en 18 maanden. Zijn niveau van verstandelijk functioneren ligt op ernstig beperkt. B2 is een jongen met spastische athetose wat betreft zijn gehele lichaam. Athetose is ongecontroleerd en ongeremd zijn in je hele lichaam, waardoor je alle kanten op beweegt. Spasticiteit is dat die patronen aan een kant van het lichaam overheersen. B2 gaat 4 dagen in de week naar ZMLK- school 'De Kom' en 1 dag naar Landrust, zijn stage/dagbesteding. Bij inspanning of een sterke prikkel gaat hij spartelen en draaien. B2 heeft een visuele beperking (hij ziet 50%) en een evenwichtsbeperking. Hij heeft last van scoliose. B2 krijgt twee keer per week fysiotherapie om zijn lichaam te leren beheersen. Vanuit een veilige omgeving moet hij gestimuleerd worden door actie-reactie spelletjes en sensorisch ontdekken, rijmpjes en liedjes. Hij reageert emotioneel sterk op veranderingen. B2 communiceert non-verbaal, hij kan niet praten, hij kan alleen 'ja' zeggen. Hij kan wel kiezen. Dit doet hij door middel van aanwijzen. Hij kan verbaal zijn behoeftes niet duidelijk maken, ook non-verbaal is dit niet mogelijk. Hij begrijpt gesproken taal beperkt. Ondersteunende communicatie is dus noodzakelijk.

In de gewone rolstoel kan hij zich binnen verplaatsen, buitenshuis kan hij dit beperkt. Zijn Adremo rolstoel is een aangepaste rolstoel die hij zelf kan voortbewegen door zijn handen aan de wielen te zetten en door muren en deuren vast te pakken. Hij kan gericht dingen oppakken maar laat ze vaak vallen door zijn athetose. Hij kan beperkt zitten, en kan niet staan of lopen. Zich voortbewegen kan hij beperkt.

In zijn vrije tijd vindt hij het fijn om te wandelen, tv te kijken, met de bal te spelen, in de bedbox te spelen, muziek te luisteren, boekjes te scheuren of te lezen, op de trampoline te liggen, te snoezelen, te zwemmen en paard te rijden. B2 kan beperkt in een groep functioneren en kan niet samen spelen. B2 kan zichzelf niet verzorgen.

Persoonsbeeld J.

J. is geboren in 1998. Zij heeft het Carbohydrate Deficient Glycoprotein syndroom (CGD). Dit is een erfelijke stofwisselingsziekte. J. komt met verschillende tests uit op ernstig tot zeer ernstig verstandelijk beperkt niveau. Cognitief functioneert zij op een leeftijd van 2 jaar en 6 maanden. J. heeft bij dagelijkse vaardigheden een leeftijd tussen de 16 maanden en 23 maanden. J. heeft epilepsie en hartafwijkingen. Ook krijgt ze sondevoeding, maar met het avondeten wordt vast voedsel aangeboden. De emotionele leeftijd van J. ligt tussen de 6 maanden en de 18 maanden. Ze gaat naar de ZMLK- school 'De Kom'. J. kan in haar rolstoel zitten en zij kan zich hier binnen mee verplaatsen. Voor buiten heeft zij een elektrische rolstoel die zij bestuurt. Met ondersteuning van begeleiding kan J. staan en enkele stapjes lopen, maar ze heeft hierin weinig stabiliteit. J. communiceert door middel van gebaren, geluiden en door dingen aan te wijzen. Ze heeft overdag een gehoorapparaat in. Haar dagprogramma wordt vormgegeven met behulp van picto's. J. heeft vaak tijd nodig om een boodschap tot zich door te laten dringen. Begeleiding moet gericht zijn op het bieden van basale emotionele veiligheid en voorspelbaarheid. Ze is sociaal, maakt uit zichzelf contact met andere kinderen of volwassenen. Samenspelen en samenwerken kan ze als ze daarin begeleid wordt.

J. is leerbaar. Ze imiteert handelingen van begeleiders die ze ziet en probeert dingen zelf uit. Ze kan keuzes maken door te kiezen tussen twee dingen of het zelf te pakken. J. gunt zichzelf geen rust en begeleiding moet haar hierin helpen door grenzen te stellen en haar rustmomenten te geven. J. kan wel in een groep functioneren. De fijne motoriek van J. is redelijk ontwikkeld. Haar coördinatie is enigszins verstoord. Ze heeft zintuiglijke, visuele, auditieve, smaak en evenwichtsbeperkingen. J. is grotendeels afhankelijk in haar ADL. Ze is gemakkelijk te motiveren. Als iets niet lukt, vraagt ze om hulp. Ze kiest qua activiteiten vaak voor puzzelen, duplo of een boekje lezen.

4.3 Aanbod aan bewegingsactiviteiten bij verschillende vergelijkbare instanties

We wilden weten wat er al gedaan werd aan bewegingsactiviteiten bij deze doelgroep bij verschillende vergelijkbare instanties in de rest van Nederland, omdat EMB een specifieke doelgroep is waar nog niet heel veel over bekend is. Ook is het efficiënt om gebruik te maken van kennis die er al is, op deze manier kan onnodig dubbel onderzoek voorkomen worden. Daarnaast bracht het ons op nieuwe ideeën en inspiratie met betrekking tot het eindproduct. Door middel van het afnemen van telefonische interviews, met behulp van vooraf opgestelde vragen, hebben we een beeld gekregen van het huidige aanbod. We beantwoorden hiermee ook deelvraag 6 (Wat zijn bestaande methodes/activiteiten op het gebied van bewegen bij jeugdigen met EMB?). We hebben met 9 instanties contact opgenomen, waaronder twee organisaties met meerdere afdelingen die apart zijn ondervraagd. Ook zijn er drie organisaties die hun antwoorden via de mail hebben gegeven in plaats van telefonisch. De complete telefonische interviews en mailcontacten met alle instanties zijn te vinden in Bijlagenboek 2 – Bijlage 13. Het aanbod wordt hieronder samenvattend weergegeven:

Bij **Amarant – OCD 't Dijkje** doen ze aan gymmen met de kinderen, maar ook aan Shantala massage, dat is een soort babymassage. Alle activiteiten worden op de groep gedaan, wel altijd onder begeleiding van een kinderfysio, zij zijn daar verantwoordelijk voor en begeleiden en sturen dat maar

zijn er niet altijd bij. Ze geven wel adviezen en het wordt allemaal begeleid, niet alleen vanuit de fysio maar ook vanuit de logopediste die er werkt, die begeleidt het samen lezen. De ergotherapeut doet de basale stimulatie en de muziektherapeute is ook actief, dus van verschillende kanten worden de activiteiten wel in de gaten gehouden. Alles wordt op de groep gedaan maar de kinderen komen wel naar de fysio toe voor een fysiotherapeutische behandeling.

Bij **Amerpoort – De Blauwe Vogel** krijgt een groot aantal jeugdigen 1 à 2 keer fysiotherapie in de week, soms drie keer maar het hangt er vanaf wat er nodig is. Ook heeft elke groep een keer per week zwemmen. Verder hebben ze loophulpmiddelen die zoveel mogelijk worden ingezet zoals een MotorMed, een soort hometrainer waar ze op kunnen. Ook hebben ze een driewiel fiets, trippelstoeltjes, hiermee kunnen ze met de voetjes op de grond en zich afzetten, een race-eend, dit is een laag stoeltje bij de grond met twee grote wielen aan de zijkant waarmee ze met de handen kunnen rijden. Ook maken ze gebruik van loop hesjes, dat is een plafond til lift systeem, sommige kinderen kunnen daar in hangen om te lopen.

Bij **Aveleijn – De Roos** gaan de cliënten 1 keer per week zwemmen onder leiding van een bewegingsagoog en alle rolstoelafhankelijke cliënten krijgen 1 keer per week fysiotherapie van een plaatselijke fysiotherapeut. Ook krijgen de cliënten een bewegingsactiviteit in de kring aan de hand van de methodiek 'Ervaar het maar': bal tegen kegels aan laten rollen, onder een parachutedoek door rijden/lopen, parachutedoek omhoog/omlaag wapperen. De cliënten gaan regelmatig in bad, waardoor ze zich kunnen bewegen in het water en het water kunnen ervaren. Ook stimuleren ze de cliënten die daartoe de mogelijkheid hebben om zelf te rijden met de rolstoel. Verder proberen ze de cliënten te stimuleren met balspelletjes buiten of spelletjes met een ballon. Het zelf eten met de vork zien ze ook als vorm van bewegen, dus dat stimuleren ze ook.

Bij **Aveleijn – Klimop** doen de jeugdigen aan zwemmen, fietsen, schommelen, zitten en liggen. Ze gebruiken een voetenmassagebad, een wiebelplank en loopwagens om de jeugdigen te bewegen. Van de fysiotherapeut krijgen de jeugdigen fysiotherapie in het water. Ook wordt de methode Sherborne gebruikt om bewegen te stimuleren.

Bij **Aveleijn – Toermalijn** krijgen de jeugdigen 1-2 keer per week fysiotherapie en 1 keer in de week beweging in de gymzaal. Zwemmen doen ze ook 1-2 keer per week. Tijdens ADL proberen ze de jeugdigen door te bewegen en tijdens kleine transfers proberen ze de jeugdigen zelf te laten lopen. Ze lokken de jeugdigen uit tot het maken van bewegingen (staan, rollen, tot zit komen) of proberen de jeugdigen alert te maken. Ze bieden actie/reactie materiaal aan en laten de jeugdigen zelf rijden/hoepelen. Ook hebben ze schopstoeltjes en een trampoline waar ze het bewegen mee kunnen stimuleren.

Bij **Dichterbij** zijn activiteiten er voor het vullen van het programma van de cliënt. Bewegen is een belangrijk onderdeel van het dagprogramma en kan op allerlei momenten worden ingezet. Ook belevingsactiviteiten zijn activiteiten die ingezet worden. Snoezelen wordt ingezet om de alertheid te verhogen. Voor het bewegen hebben ze ook een speciaal apparaat, de Therapeutic Motion Stimulation (TMS), dat is een bewegingsrobot die reageert op veranderingen in films en op muziek. Cliënten kunnen hier op zitten en/of liggen en worden bewogen op het ritme van de film en de muziek.

Bij **Koraalgroep – Maasveld** is het prikkelen en laten ervaren van een andere omgeving het hoofddoel. De bewegingen die EMB cliënten maken proberen ze te vergroten of te stimuleren. Ook doen ze aan zwemmen, hierbij maken ze gebruik van drijftechnieken in het water; het bewegen in het water en het ervaren van het (warme) water. Ook wordt er gebruik gemaakt van het bubbelbad. Wat ze vooral doen bij Maasveld is niet het bewegen van de cliënt op zich maar meer het prikkelen

van hun zintuigen. Ook maken ze gebruik van grote fysioballen, daar leggen ze soms ook wat cliënten op. Daarnaast maken ze gebruik van staplanken, de cliënten worden dan helemaal vastgezet maar kunnen hierin rechtop gaan staan zodat de doorbloeding van benen ook geprikkeld en gestimuleerd wordt.

Bij **Koraalgroep – Op De Bies** hebben ze zowel het zwembad als de gymzaal ter beschikking. In het zwembad hebben ze een jetstream, dat zijn een soort massagestralen die uit de muur komen en dat heeft een stroomversnelling tot gevolg. Ze werken binnen bewegingsagogie met verschillende werkgebieden en het werkgebied voor EMB cliënten noemen ze ‘primaire bewegingsactivering. De gymzaal is vooral gericht op bewegingservaring, bijvoorbeeld het luchtkussen, schommels, schommelkuipen, dat is een kuip van zacht materiaal waarin je een cliënt kan neerleggen en dan op en neer kan schommelen. Verder hebben ze nog een wiebelplank, daar kun je ook cliënten op laten zitten of laten liggen of zelfs met de rolstoel op rijden zodat je een heen en weer beweging krijgt.

Bij **Pluryn** zijn de activiteiten voornamelijk gericht op sensopatisch spel. De activiteiten zijn heel laagdrempelig als je het over bewegen hebt. Het is niet alleen zo dat de cliënten zelf bewegen, maar ze worden ook bewogen. Het bewegen in de gymzaal is veelal gericht op het ervaren van verschillende vormen van ondergronden en materialen. Ze gebruiken verschillende ondergronden, zoals een luchtkussen, harde kussens en springkussens. Daarnaast gebruiken ze verschillende materialen: grote ballen, kleine ballen en zachte ballen.

Bij **Siza** wordt een dagprogramma aangeboden, waarin er een balans tussen rust en prikkels wordt nagestreefd. Voorbeelden van activiteiten die ze met de cliënten doen zijn snoezelen, sporten in een aangepaste sporthal met aangepast materiaal, zwemmen, wandelen, koken, lichaamsgebonden activiteiten (bijvoorbeeld massage), sensopatische activiteiten, muziek en voorlezen. Ook bestaat er een loopclub. Op de groep zelf gaan ze met de cliënten wandelen. Het hangt van de cliënt af of hij zelf kan lopen of in de rolstoel zit. Ook sporten ze op de groep, bijvoorbeeld met verschillende ballen en pittenzakjes.

Bij **Stichting Philadelphia Zorg** richten ze zich voornamelijk op het bewegen binnen de ADL. Dit is een setting waarin vaardigheden aangeleerd en behouden kunnen worden. Het beweegproject ‘Beweeg mee met EMB’ speelt voornamelijk in op bewegen tijdens de ADL. Dit project bevordert de visie dat begeleiders zelf kijken waar ze moeten ondersteunen en waar ze moeten stimuleren. Belangrijk hierbij is dat begeleiders niet te snel dingen overnemen als een cliënt het zelf (gedeeltelijk) kan.

Bij **Zozijn** hebben ze activiteiten in het Doeboek staan die op de verschillende beperkingen gericht zijn. Dit boek is voor alle doelgroepen bestemd, dus ook voor cliënten met EMB. Ze hebben bij elke activiteit variaties beschreven waardoor de activiteit laagdrempelig uitgevoerd kan worden. Ze hebben bijvoorbeeld een activiteit met scheerschuim. Ook hebben ze een activiteit bladeren rapen. Hierbij kunnen de cliënten met een licht verstandelijke beperking de bladeren rapen en de cliënten met EMB kunnen de bladeren, die begeleiders voor hen neerleggen, op hun rolstoelblad voelen of laten dwarrelen over hun hoofd (zie bijlagenboek 2 – bijlage 13).

Hoofdstuk 5 - Resultaten

Hieronder worden de resultaten uit de enquêtes, observaties en interviews per deelvraag weergegeven.

5.1 Resultaten deelvraag 1

Hoe stimuleren de begeleiders van Pa Hoeklaan 23 op dit moment het bewegen tijdens het dagprogramma van jeugdigen met EMB?

Uit de enquête blijkt het volgende:

De meerderheid van de respondenten geeft aan:

- dat het team elkaar op de hoogte houdt van de laatste ontwikkelingen, andere professionals binnen 's Heeren Loo vraagt om advies en tips,
- dat het team soms bezig is met bewegen, soms nieuwe ideeën met betrekking tot bewegen verzint, soms bewegingsactiviteiten met de jeugdigen doet.
- dat het team andere professionals buiten 's Heeren Loo niet om advies en tips vraagt.

Op de aspecten 'bewegen is een vast onderdeel in de behandelplanbespreking' en 'we betrekken het sociale netwerk van de jeugdigen bij dit onderwerp' kwamen geen eenduidig antwoorden naar voren.

Alle respondenten zeggen op dit moment het bewegen bij de jeugdigen met EMB te stimuleren.

De meerderheid van de respondenten:

- stimuleert meestal in de verzorgingsmomenten het bewegen;
- stimuleert soms in de taakgerichte momenten en de momenten waarop ze buiten zijn met de jeugdigen het bewegen.

Op de optie 'eet- en drinkmomenten' kwam geen eenduidig antwoord naar voren. 2 van de 6 respondenten hebben 'soms' ingevuld, 2 van de 6 respondenten hebben 'meestal' ingevuld en 2 van de 6 respondenten hebben 'altijd' ingevuld.

Op de optie 'vrij spel momenten' kwam ook geen eenduidig antwoord naar voren. 3 van de 7 respondenten hebben 'soms' ingevuld, 2 van de 7 respondenten hebben 'meestal' ingevuld, 1 van de 7 respondenten heeft 'zelden' ingevuld en de laatste van de 7 respondenten heeft 'altijd' ingevuld.

De meerderheid van de respondenten geeft aan dat zij:

- de jeugdigen zoveel mogelijk zelf laten doen wat ze zelf kunnen;
- de jeugdigen ondersteunen door complimenten te geven;
- de jeugdigen aanmoedigen of stimuleren.

De voorbeelden bij het 'zelf laten doen wat ze zelf kunnen' variëren:

- de jeugdigen zelf de armen en benen omhoog laten doen;
- fietsen;
- zelf laten draaien tijdens de verzorging.

De meerderheid van de respondenten geeft aan dat:

- zij 1-5 keer per dag de jeugdigen stimuleren tot bewegen;
- zij de jeugdigen minder dan 7 dagen stimuleren tot bewegen per week.
(zie bijlagenboek 1 – bijlage 3).

5.2 Resultaten deelvraag 2

Wat kunnen de jeugdigen met EMB van woongroep Pa Hoeklaan 23 al op het gebied van bewegen?

Omdat jeugdigen met EMB tot een heterogene groep behoren (zie begripsbepaling), is de onderzoeksgroep niet representatief voor alle jeugdigen van Pa Hoeklaan 23. Zij zijn niet met elkaar te vergelijken. Wij kunnen dus alleen resultaten weergeven met betrekking tot de onderzoeksgroep. Bij deze deelvraag worden de resultaten per meetinstrument weergegeven voor iedere jeugdige.

Uit de observaties blijkt het volgende:

Kijkend naar alle observatielijsten van B1 kan er het volgende gezegd worden:

- B1 beweegt de meeste lichaamsdelen meer bij een activiteit uit de rolstoel dan bij een activiteit in de rolstoel;
- op de observatielijsten van de activiteit uit de rolstoel is bij zowel de lijst van Kelly als de lijst van Anne te zien dat B1 zijn armen, handen, benen en voeten allemaal meer dan 31 keer beweegt;
- bij de activiteit in de rolstoel was het aantal bewegingen van de benen en de voeten duidelijk minder dan 31 keer.

Kijkend naar de observatielijsten van B2 kan er het volgende gezegd worden:

- er zit geen groot verschil tussen de activiteiten in de rolstoel en uit de rolstoel;
- tijdens de activiteit uit de rolstoel, in de bedbox, heeft hij zijn benen en voeten wel meer bewogen;
- zijn benen en voeten hebben meer bewegingsvrijheid als B2 uit de rolstoel is;
- zijn armen en handen bewoog hij echter meer terwijl hij in de rolstoel zat, tijdens het afwassen. Dit is te verklaren doordat hij deze activiteit samen met iemand uitvoerde, namelijk met de gastvrouw. Zij is een vertrouwd persoon voor hem en stimuleerde hem extra. De dingen die zij tegen hem zei, maakten hem zichtbaar actiever. Bij de activiteit uit de rolstoel, in de bedbox, was er geen begeleiding of gastvrouw dichtbij aanwezig, waardoor het aan hem zelf was om actief te blijven.

Kijkend naar de observatielijsten van J. kan er het volgende gezegd worden:

- J. beweegt met een activiteit uit de rolstoel haar benen, voeten en romp meer dan wanneer zij in de rolstoel een activiteit doet. In de bedbox is er ook meer bewegingsruimte mogelijk voor deze lichaamsdelen dan in de rolstoel;
- wat betreft het hoofd, de handen en de armen van J. kunnen we concluderen dat ze deze lichaamsdelen bijna net zoveel beweegt tijdens een activiteit in de rolstoel als uit de rolstoel. Hierbij moeten we wel zeggen dat J. tijdens de activiteit in de rolstoel extra gestimuleerd en ondersteund werd door de gastvrouw. Dit kan invloed hebben op het aantal bewegingen dat ze daardoor maakt (zie bijlagenboek 1 – bijlage 5).

Uit de interviews blijkt het volgende:

Volgens de begeleiders:

- kunnen alle drie de jeugdigen bewegen met de armen en de benen;
 - zitten de jeugdigen het grootste gedeelte van de dag in de stoel, maar als ze in de bedbox liggen, zitten of staan kunnen ze daarin ook bewegen. Het verschilt wel per cliënt wat ze dan kunnen;
 - wat je ook met de jeugdigen doet, ze vinden het prachtig, dat geldt voor alle drie;
 - individuele aandacht vinden ze alle drie erg leuk;
 - over het algemeen is na 10 minuten de concentratie weg bij de jeugdigen, dus een grotere activiteit wordt opgedeeld in meerdere stappen (zie bijlagenboek 2 – bijlage 11).
-
- B1 gaat niet zelf verder met een activiteit, maar als je iets doet wat B1 echt alleen aankan, dan kan hij dit alleen best volhouden.
 - Hij kan kleine stapjes lopen met hulp.
 - B1 kan spelen met een speelgoedpoppetje en dit rondraaien. Hij kan eraan trekken en ermee zwaaien.
 - B1 vindt het leuk om naar muziek te luisteren, samen met hem zingen kan hij ook van genieten, dan heb je zijn aandacht (zie bijlagenboek 2 – bijlage 11).
-
- B2 kan wel wat speelgoed zelf pakken maar begint niet snel zelf aan een activiteit en vindt het ook moeilijk om zelf met een activiteit door te gaan.
 - B2 kan alleen ergens zelf komen door te rollen (bij de fysio).

- B2 kan puzzelen, dingen pakken en blokken bouwen alleen door zijn spasme laat hij het weer los.
 - Ook kan B2 zich aan een rand optrekken en in knieën stand gaan zitten.
 - B2 kan lopen in de loopwagen.
 - Je kunt B2 heel erg stimuleren door een wedstrijdje te doen, dan gaat hij echt actief lopen.
 - Wanneer B2 in de bedbox of op een mat op de grond wordt gezet gaat hij allerlei bewegingen zelf maken.
 - Als B2 iets leuk vindt zie je dat aan zijn mimiek.
 - Een krant of tijdschrift scheuren vindt hij leuk, net als met de rolstoel ergens tegenaan botsen, lopen in de loopwagen en vooral veel wilde dingen doen en gek doen, daar heeft hij meer plezier in.
 - Hij is het liefste met zijn hele lijf bezig, dat vindt hij veel leuker en daar heeft hij meer plezier aan (zie bijlagenboek 2 – bijlage 11).
-
- J. kan ook kleine stapjes lopen met hulp.
 - Ze kan puzzelen, dingen pakken en blokken bouwen.
 - J. is bijna altijd in beweging en gaat ook wel vaak uit de stoel, ze kruipt en speelt dan op de grond.
 - De fysiotherapeut geeft aan dat het belangrijk is dat J. steun gaat nemen op haar benen omdat zij heel ongecontroleerd is in haar bewegingen, ze zwiebert alle kanten op.
 - Wanneer J. in de bedbox of op een mat op de grond wordt gezet dan gaat ze allerlei bewegingen zelf maken.
 - Ze vindt spelletjes doen heel leuk, opdrachtjes doen, zij kan bij wijze van spreken elke week memory plaatjes bij elkaar zoeken, met kaartjes oefenen of ringen ergens op hangen.
 - J. raakt nooit verveeld, je hebt heel veel mogelijkheden bij haar.
 - Je kunt haar heel goed uitlokken met spelletjes. Ook hierbij is het spel dan niet het doel op zich maar de beweging die dan nodig is voor het spel wordt dan gebruikt (zie bijlagenboek 2 – bijlage 11).

5.3 Resultaten deelvraag 3

Welke kenmerken van het pedagogisch klimaat stimuleren jeugdigen met EMB van woongroep Pa Hoeklaan 23 tot bewegen?

Uit de enquête blijkt het volgende:

- De meerderheid van de respondenten geeft aan dat de volgende aspecten wel invloed hebben op het stimuleren van bewegen bij de jeugdigen: sfeer, vertrouwen, veiligheid, bejegening van begeleiders naar jeugdigen, contact tussen jeugdige en begeleider, contact tussen begeleiders, werkstijl van de begeleiders en het welbevinden van de jeugdigen.
- De meerderheid van de respondenten geeft aan dat de volgende aspecten soms invloed hebben op het stimuleren van bewegen bij de jeugdigen: contact tussen jeugdigen, gedrag van de jeugdigen, welbevinden van de begeleiders en de regels en afspraken (zie bijlagenboek 1 – bijlage 3).

Uit de interviews blijkt het volgende:

Wat betreft bejegening zijn er een aantal dingen belangrijk bij deze doelgroep, waarvan de voornaamste zijn:

- de bejegening zelf;
- het lekker in je vel zitten;
- het emotioneel welbevinden.

Het is belangrijk dat het emotioneel welbevinden toeneemt, want daar zit een stuk pedagogisch klimaat onder. De randvoorwaarden zijn de basis en daar gaat veel tijd naartoe. Het is vaak ook de verzorging die uitloopt waardoor ze op de groep toch geen tijd hebben om activiteiten aan te bieden of om het samen te doen. Vanuit de begeleiders wordt dit bevestigd, ook zij geven aan dat ze er bijna geen tijd voor hebben en dat er te weinig mensen voor zijn, en dat er daardoor weer te weinig tijd is waardoor er een vicieuze cirkel ontstaat.

Als het te druk is in de omgeving dan lukt het ook niet altijd om activiteiten aan te bieden, bijvoorbeeld wanneer er veel jeugdigen op de groep zijn want dan zijn ze snel afgeleid en wordt de activiteit al moeilijker. De begeleiding merkt wel dat er in het weekend wat meer tijd en mogelijkheden zijn, maar ook dat is per weekend weer anders want dat heeft met de verdeling van de diensten en het personeel te maken.

Verder kan gezegd worden dat de jeugdigen een stimulerende omgeving nodig hebben omdat de motivatie niet in henzelf zit maar in de omgeving. Het is echter wel belangrijk dat, zodra de jeugdigen bij de fysio iets leren, dat dat in de omgeving verder getraind wordt, maar dat zit er op dit moment dus niet in omdat dit ook afhankelijk is van hoeveel tijd de begeleiding heeft (zie bijlagenboek 2 – bijlage 11).

Het pedagogisch klimaat zou naar een hoger niveau getild kunnen worden. Het staat nu nog een beetje aan de basis.

Begeleiders op de groep zijn vooral heel erg druk met verzorgingsmomenten. Maar in vergelijking met een paar jaar geleden hebben ze wel stappen gemaakt. Dat is bijvoorbeeld te zien aan de start die er is gemaakt met 'Ervaar het maar' en de activiteiten die daarbij horen. Die komen nu wekelijks terug in het programma (zie bijlagenboek 2 – bijlage 11).

Als er meer ontwikkelingsgericht zou kunnen worden aangeboden kan er ook een stukje onderprikkeling voorkomen worden, net als een stuk onderstimulering en dan gaan de jeugdigen ook lekkerder in hun vel zitten.

Het aanbieden van meer spel materiaal zou ook goed zijn maar dat blijft in deze groep lastig, want het wordt wel in het dagprogramma gezet maar zoiets moet eigenlijk vast komen te staan in de dagwerkmap met een duidelijke boodschap voor de begeleider.

Het is vaak lastig om het in te plannen, en als het niet staat ingepland dan gebeurt het niet.

Verder wordt nu wel een bewegingsgroepje opgestart, dat wordt veelal na schooltijd gehouden voor de kinderen voor wie dat mogelijk is. Er is een werkgroep opgezet die zich bezig houdt met dit soort activiteiten (zie bijlagenboek 2 – bijlage 11).

5.4 Resultaten deelvraag 4

Welke activiteiten, die ingezet worden door de begeleiders, bevorderen het bewegen bij jeugdigen met EMB?

Uit de interviews blijkt het volgende:

Op de groep:

- wordt de jeugdigen wel de mogelijkheid geboden om te kunnen bewegen, bijvoorbeeld door middel van de bedbox;
- worden vooral de activiteiten aangeboden waarvan de begeleiders weten dat de jeugdigen die al kennen of leuk vinden;
- worden activiteiten niet specifiek aangeboden om ook echt een doel te behalen, maar zijn ze vooral gericht op het ongedwongen spelen met verschillende materialen zoals rollen en gooien met een bal;
- wordt B1 bijvoorbeeld uitgelokt door een bal naar hem te gooien;
- laten ze B2 kiezen door twee voorwerpen te laten zien en met de handen de keuzes aan te geven. Zo wordt hij betrokken bij het kiezen van een activiteit. Op het moment dat er meerdere materialen voor handen zijn laten ze hem deze zien en ermee spelen zodat er goed gekeken kan worden wat hij leuk vindt;
- moet bij B1 materiaal, zoals een muziekdosje of een knuffel met geluid, echt op zijn rolstoelblad worden gelegd en soms moet het zelfs in zijn handen worden gegeven voor hij er iets mee gaat doen;
- moeten de begeleiders bij J. eerst een begin maken met een activiteit en dan kan ze er vaak wel zelf mee verder. Ze moet wel even doorhebben wat ze er precies mee moet en kan doen;
- doen ze aan zwemmen, wandelen als het mooi weer is en worden er veelal activiteiten uit de stoel

aangeboden. Verder zijn ze op locatie Druten ook bezig met het opstarten van een bewegingsgroepje. Hier kunnen de jeugdigen in groepjes activiteiten gaan doen, bijvoorbeeld bewegen met een bal op muziek.

De fysiotherapeut geeft aan dat:

- het goed zou zijn als begeleiders B2 meer zelf zouden laten rijden in zijn rolstoel, dat ze hem aanbieden om dit zelf te doen. Bijvoorbeeld als hij 's avonds moet gaan slapen dat ze hem niet duwen naar zijn slaapkamer maar hem zelf daarheen laten rijden (zie bijlagenboek 2 – bijlage 11);
- de hoeveelheid stamomenten invloed heeft op hoe goed J. het staan gaat ontwikkelen. Want hoe meer stamomenten hoe beter het staan ontwikkeld kan worden. En dat is weer belangrijk omdat je eerst een houding moet kunnen aannemen voordat je evenwicht kunt ontwikkelen. Je moet eerst kunnen zitten en dan pas kun je evenwicht verstoren en proberen dat te trainen;
- als jeugdigen van zichzelf spontaan en beweeglijk zijn, de kans groot is dat ze in verkeerde bewegingspatronen gaan bewegen;
- B2 vorderingen heeft gemaakt bij het spelen in de box, hij gaat makkelijker en sneller zitten, hij is daar wat handiger in geworden. Hij heeft de motivatie om te bewegen en is nieuwsgierig. Dat soort voorwaarden voldeed hij al aan en dan wordt dat getraind, dat heeft ook te maken met het inschatten van de mogelijkheden van de cliënt (zie bijlagenboek 2 – bijlage 11).

5.5 Resultaten deelvraag 5

Welke vaardigheden van de begeleiders van woongroep Pa Hoeklaan 23 zijn bevorderend bij de begeleiding van jeugdigen met EMB ten opzichte van bewegen?

Uit de enquête blijkt het volgende:

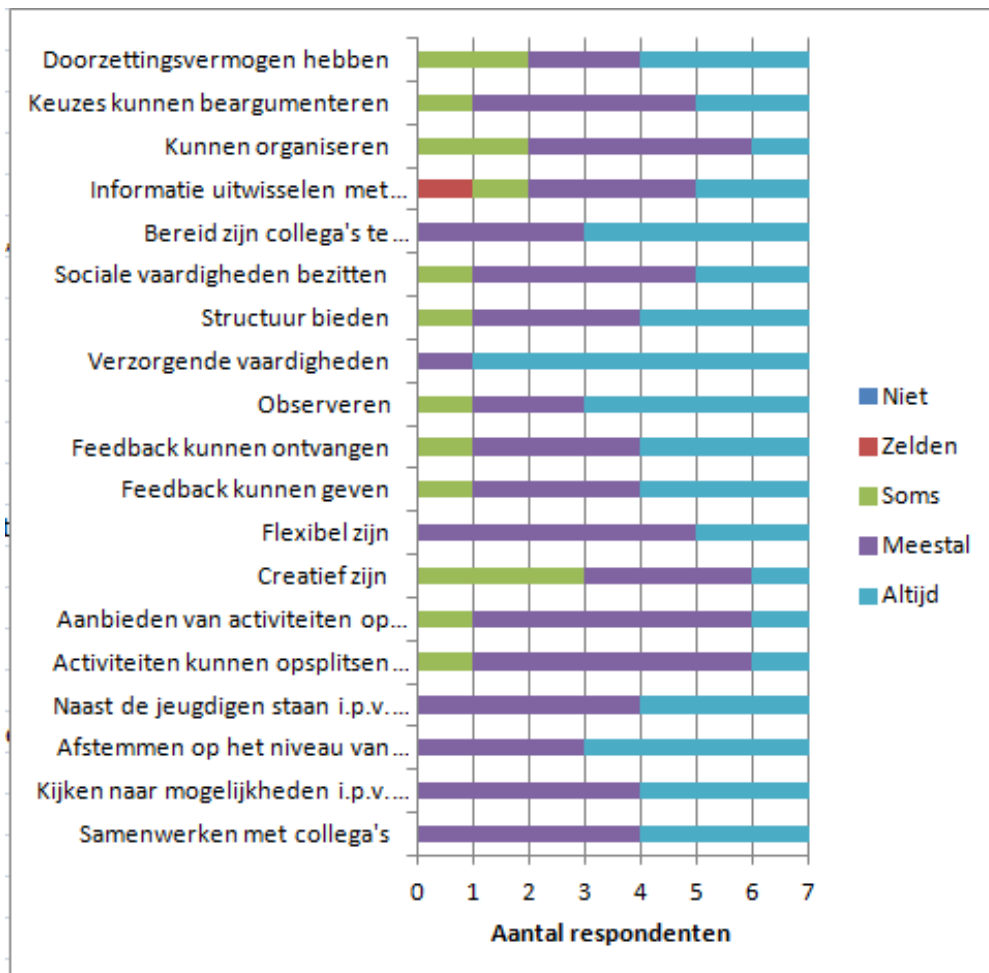
Vaardigheden

-Samenvattend geeft de meerderheid van de respondenten aan dat zij onderstaande vaardigheden altijd inzetten: afstemmen op het niveau van de jeugdigen, observeren, verzorgende vaardigheden en bereid zijn collega's te ondersteunen.

-De meerderheid van de respondenten geeft aan dat zij onderstaande vaardigheden meestal inzetten: samenwerken met collega's, kijken naar mogelijkheden i.p.v. beperkingen, naast de jeugdigen staan i.p.v. er boven, activiteiten kunnen opsplitsen in deel activiteiten, aanbieden van activiteiten op maat, flexibel zijn, sociale vaardigheden bezitten, kunnen organiseren en kunnen beargumenteren.

-Op de vaardigheden 'creatief zijn', 'feedback kunnen geven', 'feedback kunnen ontvangen', 'structuur bieden', 'informatie uitwisselen met andere collega's' en 'doorzettingsvermogen hebben' kwamen geen eenduidige antwoorden naar voren (zie bijlagenboek 1 – bijlage 3).

In tabel 1 wordt de respons duidelijk weergegeven.

Tabel 1 - vaardigheden

Kennis

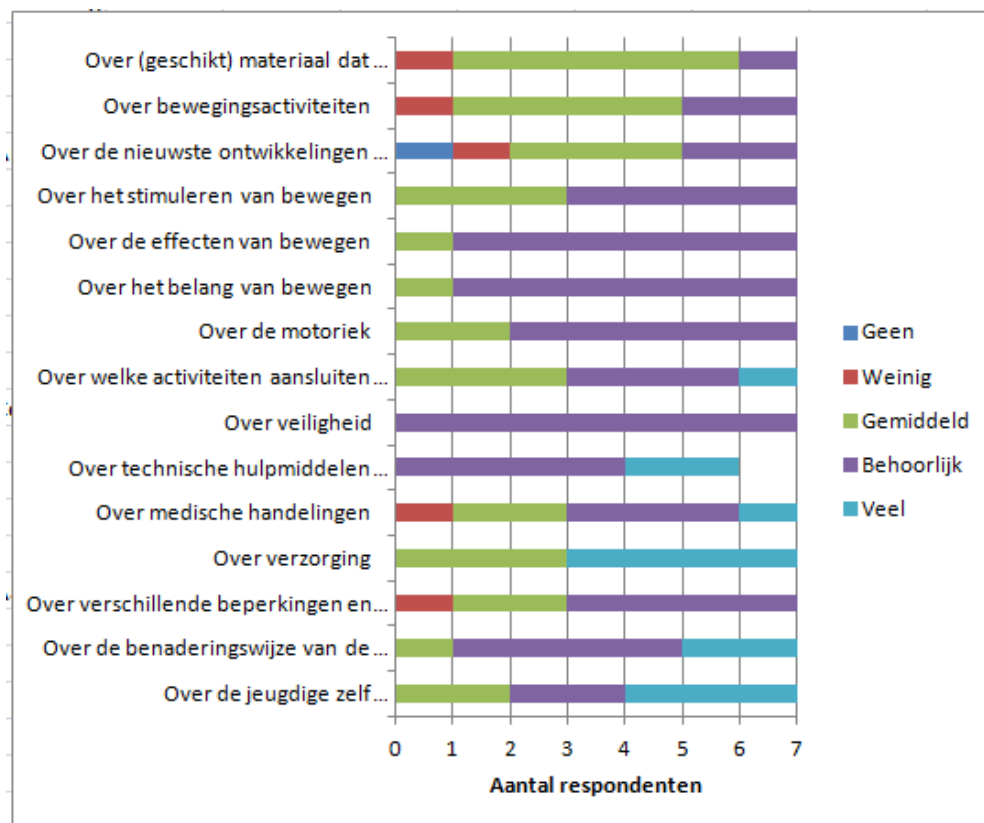
-Samenvattend geeft de meerderheid van de respondenten aan dat zij veel kennis hebben over: verzorging en veiligheid.

-De meerderheid van de respondenten geeft aan dat zij behoorlijke kennis hebben over: de benaderingswijze van de jeugdigen, de verschillende beperkingen en stoornissen, technische hulpmiddelen, motoriek, het belang van bewegen, de effecten van bewegen en het stimuleren van bewegen.

-De meerderheid van de respondenten geeft aan dat zij gemiddelde kennis hebben over bewegingsactiviteiten en over (geschikt) materiaal dat ingezet kan worden bij bewegingsactiviteiten.

-Op de kennisaspecten 'de jeugdigen zelf', 'medische handelingen', 'welke activiteiten aansluiten bij het niveau van de jeugdigen' en 'de nieuwste ontwikkelingen op het gebied van bewegen en EMB' kwamen geen eenduidige antwoorden naar voren (zie bijlagenboek 1 – bijlage 3).

In tabel 2 wordt de respons duidelijk weergegeven.

Tabel 2 - kennis

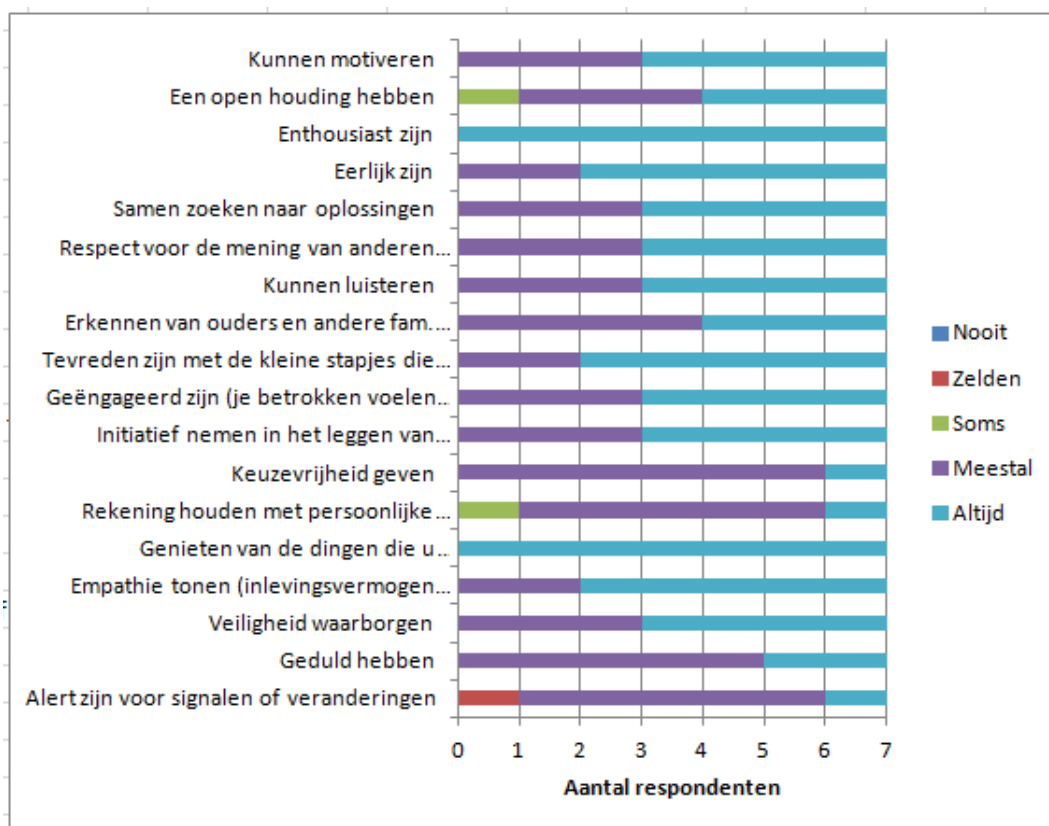
Houdingsaspecten

-Samenvattend geeft de meerderheid van de respondenten aan dat zij onderstaande houdingsaspecten altijd laten zien: de veiligheid waarborgen, empathie tonen, genieten van de dingen die zij terugkrijgen van de jeugdigen, initiatief nemen in het leggen van contact met de jeugdigen, geëngageerd zijn, tevreden zijn met de kleine stapjes die de jeugdigen maken, kunnen luisteren, respect voor de mening van anderen hebben, samen zoeken naar oplossingen, eerlijk zijn, enthousiast zijn en kunnen motiveren.

-De meerderheid van de respondenten geeft aan dat zij onderstaande houdingsaspecten meestal laten zien: alert zijn voor signalen of veranderingen, geduld hebben, rekening houden met persoonlijke voorkeuren van de jeugdigen, keuzevrijheid geven en het erkennen van ouders en andere familieleden als volwaardige partners in de zorg.

-Op het houdingsaspect 'open houding hebben' kwam geen eenduidig antwoord naar voren (zie bijlagenboek 1 – bijlage 3).

In tabel 3 wordt de respons duidelijk weergegeven.

Tabel 3 - houdingsaspecten

Uit de interviews blijkt het volgende:

Vaardigheden

-Belangrijke vaardigheden voor begeleiders zijn het goed in gesprek gaan met elkaar zodat ze van elkaar weten wat er is afgesproken in de teamoverleggen. Zo weet iedereen welke doelen er staan voor welke cliënt.

-Persoonlijk begeleiders hebben een coachende rol ten opzichte van de begeleiders, zij kijken met hen mee.

-Observaties zijn en blijven heel belangrijk, om er achter te kunnen komen wat er allemaal speelt, ook al blijft dat voor een deel natuurlijk subjectief.

-Het is belangrijk dat de begeleiders goed kunnen samenwerken met de fysiotherapeuten. Van de

fysiotherapeut krijgen zij heel vaak handvatten, net als van de ergotherapeuten.

-Begeleiders moeten om kunnen gaan met rolstoelen, til liften, statafels, alle medische hulpmiddelen die er zijn op het gebied van bewegen.

-Het is de bedoeling dat de begeleiders zelf de oefeningen kunnen doen die de fysiotherapeut met de jeugdigen doet, zodat die op de groep kunnen worden voortgezet.

-Het is belangrijk dat collega's feedback aan elkaar kunnen en durven vragen.

-Het is van belang dat de begeleiders materialen gebruiken die de jeugdigen leuk vinden, dat ze dit samen met hen doen.

-Het is belangrijk dat begeleiders op de groep de jeugdigen zoveel mogelijk betrekken bij alles waar het maar bij kan, om de jeugdigen te blijven uitlokken op een leuke manier (zie bijlagenboek 2 – bijlage 11).

Kennis

-Het is belangrijk dat begeleiders wel heel goed weten wat de lichamelijke beperkingen zijn van de cliënt, dat ze weten hoe het menselijk lichaam in elkaar zit, wat ze wel en niet kunnen doen bij een bepaalde cliënt, wat de beperkingen precies inhouden en waar ze dan rekening mee dienen te houden.

-Een stukje kennis van de methodiek 'Ervaar het maar' is belangrijk.

-Het is belangrijk dat begeleiders een stukje kennis hebben over activiteiten die toegepast kunnen worden binnen de ADL, bijvoorbeeld tijdens het in bad gaan (zie bijlagenboek 2 – bijlage 11).

Houdingsaspecten

Volgens de gedragswetenschapper:

-is het belangrijk dat begeleiders zich willen verdiepen in een stukje theoretische kennis, maar ook het durven vragen als je iets niet weet hoort hierbij;

-moeten begeleiders de vertaalslag kunnen maken naar de praktijk, vragen stellen aan collega's, leergierig daarin willen zijn, het willen ontdekken en durven vragen om feedback.

Zelf vinden de begeleiders dat:

-enthousiasme een heel belangrijk houdingsaspect is;

-dat als de ene begeleider minder goed is in het brengen van activiteiten op een speelse manier, dat die taak overgedragen moet worden aan een ander zodat die persoon zelf andere nuttige taken kan doen;

-door zelf enthousiast te zijn, de jeugdigen ook enthousiast worden.

De fysiotherapeut geeft aan dat:

-het belangrijk is hoe je eigen houding is ten opzichte van de jeugdigen, als je druk en wild aan het doen bent en loopt te geinen dan lukken de oefeningen niet, dat gaat ten koste van de concentratie van de jeugdigen. Toch is het ook per cliënt verschillend wat zij daarin nodig hebben;

-een uitnodigende houding erg belangrijk is. Even kort aanraken of een klein duwtje in de goede richting kunnen geven, kijk naar wat de cliënt nodig heeft;

-het soms nodig is dat ze eerst even ontspannen om dingen te kunnen uitlokken (zie bijlagenboek 2 – bijlage 11).

5.6 Resultaten deelvraag 6

Wat zijn bestaande methodes/activiteiten op het gebied van bewegen bij jeugdigen met EMB?

Wat uit de telefonische interviews/mailcontacten is gebleken is al eerder beschreven in hoofdstuk 4 Praktijkonderzoek - paragraaf 4.3 Aanbod aan bewegingsactiviteiten bij verschillende vergelijkbare instanties.

Hoofdstuk 6 - Conclusies

In dit hoofdstuk worden er conclusies getrokken, er wordt antwoord gegeven op iedere deelvraag. Daarnaast worden de antwoorden op iedere deelvraag gebruikt om antwoord te geven op de hoofdvraag. Onder iedere beantwoording van de deelvraag is daarom ook duidelijk gemaakt wat dit antwoord betekent voor de hoofdvraag.

6.1 Beantwoording deelvraag 1

Hoe stimuleren de begeleiders van Pa Hoeklaan 23 op dit moment het bewegen tijdens het dagprogramma van jeugdigen met EMB?

Kijkend naar de resultaten van de enquête, kunnen we concluderen dat de respondenten bewegen belangrijk vinden bij deze doelgroep. Alle respondenten hebben aangegeven dat ze op dit moment het bewegen bij de jeugdigen stimuleren, maar het team geeft bij een andere vraag aan dat ze 'soms' bezig zijn met bewegen. Dit zou kunnen betekenen dat zij de voorkeur geven aan het stimuleren van de jeugdigen en niet aan het bezig zijn met bewegen in het algemeen. Op basis hiervan zou je kunnen zeggen dat het team liever in de praktijk bezig is met de dingen die ze kennen, dan dat ze zich bezighouden met nieuwe mogelijkheden op het gebied van bewegen. Dit verklaart mogelijk de twijfelachtige resultaten zoals het antwoord 'soms'. Het stimuleren van bewegen doen ze meestal in de verzorgingsmomenten en de manieren waarop variëren van het zelf de armen en benen laten bewegen of zelf laten draaien. Dit geeft aan dat zij inzien dat een verzorgingsmoment ook gebruikt kan worden als beweegmoment en dat bewegen niet per se een extra activiteit op de dag hoeft te zijn maar het ook een onderdeel van bestaande momenten kan zijn. Ook geven zij aan dat ze de jeugdigen zoveel mogelijk zelf willen laten doen wat ze zelf kunnen. Verder komt naar voren dat de respondenten de jeugdigen 1 tot 5 keer per dag stimuleren maar dat zij dit minder dan 7 dagen per week doen. Het team houdt elkaar wel op de hoogte van de laatste ontwikkelingen en vraagt andere professionals binnen 's Heeren Loo om advies en tips. Natuurlijk is het goed dat de begeleiders de jeugdigen al 1 tot 5 keer per dag stimuleren tot bewegen, maar als zij zelf het inzicht hebben dat zij bewegen een onderdeel kunnen laten zijn van een bestaand moment (zoals een verzorgingsmoment) concluderen wij dat ze dit op basis van deze gegevens meer zouden kunnen doen. En daarmee zouden ze dit ook dagelijks kunnen toepassen.

→ Wat betekent dit voor de hoofdvraag?

Begeleiders vinden bewegen belangrijk bij deze doelgroep en laten dit zien door bijvoorbeeld in verzorgingsmomenten de jeugdigen zoveel mogelijk zelf te laten doen. Op dit moment stimuleren de begeleiders de jeugdigen 1-5 keer per dag, minder dan 7 dagen per week. Als begeleiders ook de andere momenten, zoals taakgerichte momenten, vrij spel momenten, eet- en drinkmomenten meer zouden benutten om bewegen te stimuleren zouden zij hun idee wat betreft hoe vaak bewegen nodig is, kunnen nastreven. Zij hebben namelijk aangegeven dat zij vinden dat bewegen meer dan 6 keer per dag en 7 dagen per week nodig is. Op deze manier kan bewegen dus een wat vaster onderdeel van het dagprogramma worden.

6.2 Beantwoording deelvraag 2

Wat kunnen de jeugdigen met EMB van woongroep Pa Hoeklaan 23 al op het gebied van bewegen?

Kijkend naar de resultaten van de observaties en de interviews kunnen we concluderen dat B1 zijn lichaam meer beweegt tijdens een activiteit uit de rolstoel. Hij kan spelen met een speelgoedpoppetje en dit ronddraaien, eraan trekken en ermee zwaaien. Ook vindt hij het leuk om naar muziek te luisteren en houdt hij van materiaal dat licht en/of geluid maakt. Als we kijken naar de literatuur dan staat daar beschreven dat het trainend oefenen (met een bal die geluid maakt als je

ertegenaan slaat) alleen te verwerven is door er langdurig mee te spelen (zie H3 theoretisch kader – 3.4 Het leervermogen van jeugdigen met EMB). Deze literatuur onderbouwt dus onze bevindingen over B1 wat betreft zijn voorkeur voor materiaal met geluid. Verder kan B1 kleine stapjes lopen met hulp en als er activiteiten op zijn niveau worden aangeboden kan hij deze alleen volhouden. Op basis hiervan zouden we kunnen zeggen dat B1 activiteiten op maat nodig heeft, het liefst met materiaal dat geluid maakt wanneer hij uit de rolstoel is. Dat zou voor B1 de optimale beweegsituatie zijn.

Kijkend naar de resultaten van de observaties en de interviews kunnen we concluderen dat B2 z'n bewegingen ongecontroleerd zijn door zijn spasme. Hij beweegt zijn lichaam meer tijdens een activiteit uit de rolstoel. Zijn armen en handen bewoog hij echter meer terwijl hij in de rolstoel zat. Dit is te verklaren doordat hij deze activiteit samen met iemand uitvoerde, hij werd extra gestimuleerd. De literatuur zegt hierover dat het ontwikkelingsverloop niet alleen wordt bepaald door factoren bij het kind maar misschien nog wel meer door een aantal factoren in de omgeving zoals de mate waarin het kind op de juiste momenten de juiste stimulering krijgt aangeboden (zie H3 theoretisch kader – 3.4 Het leervermogen van jeugdigen met EMB). Ook kan B2 op de mat zelf rollen en zelf bewegingen maken. Daarnaast kan hij loopbewegingen maken en lopen in de loopwagen. Als B2 iets leuk vindt zie je dat aan zijn mimiek. Hij kan zich aan een rand optrekken en in knieën stand gaan zitten. Ook kan hij dingen pakken, alleen door zijn spasme laat hij het ook weer los. Op basis hiervan kunnen we concluderen dat B2 activiteiten met veel stimulans en nabijheid nodig heeft, het liefst met grovere materialen en uit de rolstoel, zodat hij ook de kans heeft om zelf bewegingen te kunnen maken. Dat zou voor B2 de optimale beweegsituatie zijn.

Kijkend naar de resultaten van de observaties en de interviews kunnen we concluderen dat J. al haar lichaamsdelen kan bewegen maar dat zij, wanneer ze uit de rolstoel is, haar benen, voeten en romp meer beweegt. Haar armen, handen en hoofd beweegt ze net zoveel tijdens en activiteit in de rolstoel als uit de rolstoel. Hier moeten we als kanttekening bij geven dat dit wel kan afhangen van de activiteit. J. kan kleine stapjes lopen met hulp, ook kan ze kruipen en zonder hulp ergens zelf komen. Ze kan puzzelen, dingen pakken en blokken bouwen, dit soort activiteiten vindt J. ook heel leuk om te doen en je kunt haar daar ook goed mee uitlokken. De literatuur zegt hier over dat een persoon bepaalde voorkeuren kan hebben en dat een jeugdige met materialen of activiteiten die de voorkeur genieten waarschijnlijk makkelijker te stimuleren is. Uiteraard zal er een relatie zijn tussen de mogelijkheden van een jeugdige en zijn voorkeuren (zie H3 theoretisch kader – 3.4 Het leervermogen van jeugdigen met EMB).

Deze theorie verklaart dus waarom J. goed is in de activiteiten die zij het leukste vindt. Op basis hiervan kunnen we concluderen dat J. activiteiten die zij leuk vindt nodig heeft, het liefst in de vorm van spelletjes en uit de rolstoel zodat ze al haar lichaamsdelen kan blijven bewegen. Dat zou voor J. de optimale beweegsituatie zijn.

→ Wat betekent dit voor de hoofdvraag?

Allereerst willen we de kanttekening maken dat de onderzoeksgroep niet representatief is voor alle jeugdigen van Pa Hoeklaan 23 omdat jeugdigen met EMB tot een heterogene groep behoren en daarmee niet met elkaar te vergelijken zijn. Wij kunnen dus alleen een conclusie trekken over de onderzoeksgroep.

Begeleiders kunnen, door te kijken naar de capaciteiten en de voorkeuren van de jeugdigen, een zo optimaal mogelijke beweegsituatie creëren voor de jeugdigen. Ook de geschetste optimale beweegsituaties die voortkwamen uit de observaties en interviews kunnen de begeleiders hierbij helpen. Het is belangrijk om af te stemmen op het niveau van de jeugdigen en daarmee goed te observeren wat de jeugdigen aangeven. Voorbeeld: Als een begeleider merkt aan een jeugdige dat hij het soepelst en het fijnst in de avond beweegt, dan zouden begeleiders hierop in kunnen spelen door in de avond voor hem de ideale beweegsituatie te creëren. Op het moment dat begeleiders het

ideale beweegmoment en de ideale beweegsituatie voor de jeugdigen hebben gevonden kunnen ze dit moment vastzetten in het dagprogramma.

6.3 Beantwoording deelvraag 3

Welke kenmerken van het pedagogisch klimaat stimuleren jeugdigen met EMB van woongroep Pa Hoeklaan 23 tot bewegen?

Kijkend naar de resultaten van de enquête en de interviews kunnen we concluderen dat de respondenten en gedragswetenschapper allebei vinden dat bejegening van invloed is op het pedagogisch klimaat, net als het welbevinden van de jeugdigen. Dit betekent dat deze aspecten het meest van invloed zijn op het stimuleren van bewegen bij de jeugdigen. Op dit moment zijn begeleiders op de groep vooral heel erg druk met verzorgingsmomenten. Het is vaak de verzorging die uitloopt waardoor ze op de groep toch geen tijd hebben om activiteiten aan te bieden of om het samen te doen. De literatuur zegt hierover dat een basale houding niet veel tijd in beslag hoeft te nemen, zeker niet wanneer het een klein ritueel wordt zodat het voor de jeugdigen ook herkenbaar is. Daarbij is de kans groot dat de samenwerking tussen de jeugdigen en de begeleiders vlotter en dus ook sneller kan verlopen (zie H3 theoretisch kader – 3.8 randvoorwaarden). Dit zegt dus eigenlijk dat als je de cliënt betrekt bij het bewegen en hem ook mee laat bewegen, een dergelijk verzorgingsmoment ook als contactmoment kan dienen en niet per se meer tijd hoeft te kosten. Met andere woorden: als je meer tijd investeert in de voorbereiding van de jeugdige op de activiteit/beweging bespaart dit de begeleider weer tijd bij de activiteit/beweging zelf doordat de jeugdige al weet waar hij aan toe is en de activiteit/beweging daardoor gemakkelijker kan meeleven. Ook geeft de theorie aan dat wanneer begeleiders te eenzijdig gericht zijn op een vlot verloop van de activiteit zelf, zij zichzelf de vrijheid niet toestaan om contact met de cliënt te maken (zie H3 theoretisch kader – 3.8 randvoorwaarden). Echter, als je het pedagogisch klimaat vergelijkt met een paar jaar geleden hebben ze wel stappen gemaakt. Dat is bijvoorbeeld te zien aan de start die er is gemaakt met 'Ervaar het maar' en de activiteiten die daarbij horen. Die komen nu wekelijks terug in het programma. En als je een cliënt veel meer ontwikkelingsgericht kan benaderen, bijvoorbeeld door meer spelmomenten, gaan ze ook lekkerder in hun vel zitten.

→ Wat betekent dit voor de hoofdvraag?

De kenmerken van het pedagogisch klimaat die volgens de respondenten en de gedragswetenschapper de jeugdigen het meest stimuleren tot bewegen zijn bejegening en het welbevinden van de jeugdigen. We willen begeleiders dan ook adviseren om zich bewust te zijn van de manier waarop ze de jeugdigen bejegenen, aangezien de manier van bejegening invloed heeft op het welbevinden van de jeugdigen. Pas wanneer een jeugdige lekker in zijn vel zit, kan hij zich openstellen voor zijn omgeving. Hierdoor kan hij zich meer openstellen voor zijn begeleider, waardoor de boodschap van de begeleider beter binnenkomt. De begeleider kan op deze manier weer beter afstemmen op de jeugdige en aankondigen wat er gaat gebeuren. Dit heeft weer tot gevolg dat de jeugdige gemakkelijker de aangeboden bewegingsactiviteit mee kan doen en mee kan beleven. Wij zijn van mening dat bovenstaande positieve vicieuze cirkel over het algemeen aanwezig zou kunnen zijn op Pa Hoeklaan 23.

6.4 Beantwoording deelvraag 4

Welke activiteiten, die ingezet worden door de begeleiders, bevorderen het bewegen bij jeugdigen met EMB?

Kijkend naar de resultaten van de interviews kunnen we concluderen dat er op de groep verschillende mogelijkheden worden aangeboden die bewegen bevorderen zoals de bedbox, rollen en gooien met een bal, zwemmen, wandelen, en voornamelijk het aanbieden van activiteiten uit de

stoel. Activiteiten worden niet specifiek aangeboden om ook echt een doel te behalen, het is vooral het aanbieden van materiaal op een speelse manier, zoals het rollen van een bal. Binnen 's Heeren Loo (locatie Druten) zijn ze ook bezig met het opstarten van een bewegingsgroepje. Hier kunnen de jeugdigen in groepjes activiteiten gaan doen, bijvoorbeeld bewegen met een bal op muziek. Dit wordt buiten de groep om georganiseerd, en er wordt gekeken per jeugdige wie daarheen kan gaan. De fysiotherapeut geeft als voorbeeld aan dat J. bezig is met het leren staan, en hoe meer stamomenten J. heeft hoe beter zij het staan kan leren ontwikkelen. Dat is weer belangrijk omdat je eerst een houding moet kunnen aannemen voordat je evenwicht kunt ontwikkelen. Dit samen is weer van belang om het bewegen te kunnen bevorderen bij deze jeugdigen. Als een jeugdige zelf de motivatie heeft om te bewegen en nieuwsgierig is zal hij sneller en gemakkelijker leren te bewegen en wordt het bewegen dus sneller bevorderd.

→ Wat betekent dit voor de hoofdvraag?

De begeleiders van Pa Hoeklaan 23 zetten al verschillende activiteiten in die het bewegen bevorderen. Deze activiteiten vallen onder de vrij spel momenten en zijn niet doel- of taakgericht. Als er meer gebruik gemaakt zou worden van activiteiten tijdens taakgerichte momenten zouden deze momenten een dubbele invulling kunnen krijgen: aan de ene kant het doel/taakgerichte aspect en aan de andere kant de activiteit waardoor de jeugdige meer gestimuleerd wordt tot bewegen. Dit is ook toepasbaar in andere momenten, bijvoorbeeld verzorgingsmomenten. De begeleiders hebben aangegeven dat ze veel tijd kwijt zijn aan verzorgingsmomenten. Maar op het moment dat zij het stimuleren van bewegen zouden implementeren in deze momenten, krijgt het ook hier een dubbele functie. Bijvoorbeeld: op het moment dat de jeugdigen uit hun rolstoel moeten worden getild om in bed gelegd te worden, kunnen begeleiders ervoor kiezen om dit te doen door de jeugdige zelf uit de rolstoel te laten komen (natuurlijk wel met ondersteuning) in plaats van de til lift te gebruiken. Op deze manier kan bewegen gemakkelijker geïmplementeerd worden in het dagprogramma.

6.5 Beantwoording deelvraag 5

Welke vaardigheden van de begeleiders van woongroep Pa Hoeklaan 23 zijn bevorderend bij de begeleiding van jeugdigen met EMB ten opzichte van bewegen?

Kijkend naar de resultaten van de enquête en de interviews kunnen we concluderen dat de meerderheid van de respondenten de vaardigheden afstemmen op het niveau van de jeugdigen, observeren, verzorgende vaardigheden en bereid zijn collega's te ondersteunen altijd inzetten. De vaardigheden die de respondenten meestal inzetten zijn samenwerken met collega's, kijken naar mogelijkheden in plaats van beperkingen, naast de jeugdigen staan in plaats van er boven, activiteiten kunnen opsplitsen in deel activiteiten, aanbieden van activiteiten op maat, flexibel zijn, sociale vaardigheden bezitten, kunnen organiseren en kunnen beargumenteren. De gedragswetenschapper geeft aan dat observaties heel belangrijk zijn om er achter te kunnen komen wat er allemaal speelt, ook al blijft dat voor een deel natuurlijk subjectief. Verder zegt zij dat het belangrijk is dat collega's feedback aan elkaar kunnen en durven vragen en dat begeleiders goed kunnen samenwerken met de fysiotherapeuten. De persoonlijk begeleiders geven aan dat het van belang is dat begeleiders materialen gebruiken die de jeugdigen leuk vinden, dat ze dit samen met hen doen. De literatuur geeft aan dat specifiek voor het begeleiden van activiteiten en ontwikkelingsstimulering het belangrijk is om de volgende vaardigheden te bezitten: de mogelijkheden van iedere individuele jeugdige te kunnen inschatten, verwachtingen hierop te kunnen afstemmen zodat zij niet overschat worden, activiteiten kunnen opsplitsen in deelactiviteiten, aanbieden van activiteiten op maat en creatief zijn in het verzinnen van zinvolle en boeiende activiteiten (zie H3 theoretisch kader – 3.7 vaardigheden begeleiders). Op basis hiervan kunnen wij concluderen dat de respondenten drie van de genoemde benodigde vaardigheden vanuit de literatuur meestal inzetten. Dit zijn: de mogelijkheden van iedere individuele jeugdige kunnen

inschatten, activiteiten kunnen opsplitsen in deel activiteiten en het aanbieden van activiteiten op maat.

Kijkend naar de resultaten van de enquête en de interviews kunnen we concluderen dat de meerderheid van de respondenten veel kennis heeft over verzorging en veiligheid. De respondenten geven aan dat zij behoorlijke kennis hebben over de benaderingswijze van de jeugdigen, de verschillende beperkingen en stoornissen, technische hulpmiddelen, motoriek, het belang van bewegen, de effecten van bewegen en het stimuleren van bewegen. Er kwam niet duidelijk in de enquête naar voren in welke mate de respondenten kennis hebben over het kennisaspect 'over welke activiteiten aansluiten bij het niveau van de jeugdigen'.

De literatuur zegt het volgende: Specifiek voor het begeleiden van activiteiten en ontwikkelingsstimulering is het belangrijk om kennis te hebben van welke activiteiten aansluiten bij het niveau van de jeugdigen met EMB (zie H3 theoretisch kader – 3.7 vaardigheden begeleiders). Op basis hiervan kunnen wij concluderen dat de respondenten behoorlijke kennis hebben over de benaderingswijze van de jeugdigen maar dat een aantal respondenten nog wel meer kennis mag vergaren over welke activiteiten aansluiten bij het niveau van de cliënt.

Kijkend naar de resultaten van de enquête en de interviews kunnen we concluderen dat de meerderheid van de respondenten de houdingsaspecten de veiligheid waarborgen, empathie tonen, genieten van de dingen die zij terugkrijgen van de jeugdigen, initiatief nemen in het leggen van contact met de jeugdigen, geëngageerd zijn, tevreden zijn met de kleine stapjes die de jeugdigen maken, kunnen luisteren, respect voor de mening van anderen hebben, samen zoeken naar oplossingen, eerlijk zijn, enthousiast zijn en kunnen motiveren altijd al laat zien.

De literatuur geeft aan dat er twee houdingsaspecten nodig zijn voor het begeleiden van activiteiten en ontwikkelingsstimulering. Het eerste domeinspecifieke houdingsaspect dat naar voren komt is geëngageerd zijn. Het tweede houdingsaspect is dat het belangrijk is om tevreden te zijn met de kleine stapjes die de jeugdigen met EMB vooruit gaan (zie H3 theoretisch kader – 3.7 vaardigheden begeleiders). Op basis hiervan kunnen wij concluderen dat de respondenten de houdingsaspecten, die vanuit de literatuur nodig zijn voor het begeleiden van activiteiten en ontwikkelingsstimulering, beheersen. Ook de interviews bevestigen dit.

→ Wat betekent dit voor de hoofdvraag?

De respondenten bezitten drie van de vijf genoemde benodigde vaardigheden vanuit de literatuur. Dit zijn de mogelijkheden van iedere individuele jeugdige kunnen inschatten, activiteiten kunnen opsplitsen in deel activiteiten en het aanbieden van activiteiten op maat. De overige twee vaardigheden die de respondenten volgens de literatuur zouden moeten bezitten voor het begeleiden van activiteiten en ontwikkelingsstimulering zijn verwachtingen afstemmen op de mogelijkheden van de jeugdigen zodat zij niet overschat worden en creatief zijn in het verzinnen van zinvolle en boeiende activiteiten. We kunnen dus concluderen dat de begeleiders voldoende vaardig zijn om jeugdigen te begeleiden ten opzichte van bewegen. Echter zouden zij wel kunnen werken aan het vaardig worden in de twee genoemde overige vaardigheden die volgens de literatuur bevorderend worden genoemd.

Zoals al bleek hebben de respondenten behoorlijke kennis over de benaderingswijze van de jeugdigen maar een aantal van hen zou nog wel meer kennis mogen vergaren over welke activiteiten aansluiten bij het niveau van de cliënt. Deze kennis kan hen verder helpen bij het vaardig worden in de twee overige vaardigheden die zij volgens de literatuur zouden moeten bezitten om activiteiten te kunnen begeleiden. De houdingsaspecten die vanuit de literatuur nodig zijn voor het begeleiden van activiteiten en ontwikkelingsstimulering, beheersen de respondenten allemaal. Deze houdingsaspecten kunnen hen helpen om de kennis en vaardigheden die zij al hebben, maar ook de kennis die zij nog op gaan doen en de vaardigheden die zij nog gaan ontwikkelen, toe te passen in de dagelijkse praktijk van Pa Hoeklaan 23. Gezien het feit dat de begeleiders het grootste gedeelte van

de benodigde vaardigheden en alle benodigde houdingsaspecten al bezitten, zijn wij van mening dat de begeleiders het begeleiden van activiteiten en ontwikkelingsstimulering onderdeel kunnen maken van het dagprogramma.

6.6 Beantwoording deelvraag 6

Wat zijn bestaande methodes/activiteiten op het gebied van bewegen bij jeugdigen met EMB?

Bij andere vergelijkbare instanties worden er bewegingsactiviteiten georganiseerd voor jeugdigen met EMB, zoals zwemmen en gymmen. De overige activiteiten staan uitgebreid beschreven in hoofdstuk 4 Praktijkonderzoek - paragraaf 4.3 Aanbod aan bewegingsactiviteiten bij verschillende vergelijkbare instanties. Deze methodes en activiteiten worden vaak structureel ingezet. De cliënten hebben vaak vaste tijden op bepaalde dagen per week dat ze aan bewegingsactiviteiten doen. Dit verschilt per organisatie. Dit geldt niet voor de activiteiten die worden ingezet binnen de ADL want dit kan door de hele dag heen. Er zijn geen specifieke tests of scorelijsten waarmee resultaten zijn te meten over het effect van bepaalde bewegingsactiviteiten. Echter merken de begeleiders van de vergelijkbare instanties wel dat kinderen meer ontspannen zijn. Ze gaan wat minder snel achteruit, ze schreeuwen minder snel, kortom zitten lekkerder in hun vel.

Uit de telefonische interviews/mailcontacten met de verschillende vergelijkbare instanties is gebleken dat de meeste instanties ook een sterk individueel gerichte benadering hanteren (zie Bijlagenboek 2 – bijlage 13). Vanuit die benadering worden de verschillende activiteiten ingezet bij de jeugdigen. Dit verschilt per organisatie en per jeugdige, het blijft afhankelijk van wat de cliënt aangeeft en aankan. Daarnaast heeft de benadering die wordt gehanteerd door begeleiders, invloed op de richting waarop nieuwe activiteiten ontwikkeld worden.

→ Wat betekent dit voor de hoofdvraag?

Op basis van bovenstaande conclusie kunnen we vaststellen dat er heel veel bewegingsactiviteiten mogelijk zijn maar dat het er aan ligt welke benadering er wordt gehanteerd en wat mensen onder bewegen verstaan. Dit bepaalt de richting waarin er wordt nagedacht over welke activiteiten ontwikkeld kunnen worden. Bijvoorbeeld het op een bal gaan liggen ziet de een als uitrusten en de ander als een beweging, net als het bewegen van het hoofd bij het afhappen bij een lepel (voorbeeld uit de ADL). Het is niet meetbaar welke bewegingsactiviteiten het bewegen nou echt bevorderen omdat hier geen meetinstrumenten voor zijn. We moeten daarom afgaan op wat onze respondenten en de vergelijkbare instanties hierover hebben gezegd. Zij geven aan dat zij denken te zien dat jeugdigen lekkerder in hun vel zitten sinds die bewegingsactiviteiten zijn ingezet. Samenvattend kunnen we zeggen dat er een ruim aanbod aan activiteiten is waar de begeleiders van Pa Hoeklaan 23 ideeën uit kunnen halen maar het ligt er wel aan welke benadering zij hanteren en wat zij onder bewegen verstaan. Op basis daarvan kunnen zij een richting kiezen en deze richting vertalen naar het dagprogramma.

Hoofdstuk 7 – Beantwoording Hoofdvraag

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag, ook wel vraagstelling genoemd. Dit wordt gedaan met behulp van de conclusies uit het vorige hoofdstuk. De vraagstelling luidt: Hoe kan 'bewegen' door de begeleiders van woongroep Pa Hoeklaan 23 te Druten worden ingezet in het dagprogramma van jeugdigen met EMB met een ontwikkelingsleeftijd tussen de 6 en 24 maanden?

Allereerst willen we begeleiders adviseren om zich bewust te zijn van de manier waarop ze de jeugdigen bejegenen, aangezien de manier van bejegening invloed heeft op het welbevinden van de jeugdigen. Pas wanneer een jeugdige lekker in zijn vel zit, kan hij zich openstellen voor zijn omgeving. Hierdoor kan hij zich meer openstellen voor zijn begeleider, waardoor de boodschap van de begeleider beter binnenkomt. De begeleider kan op deze manier weer beter afstemmen op de jeugdige en aankondigen wat er gaat gebeuren. Dit heeft weer tot gevolg dat de jeugdige gemakkelijker de aangeboden bewegingsactiviteit mee kan doen en mee kan beleven. Wij zijn van mening dat bovenstaande positieve vicieuze cirkel over het algemeen aanwezig zou kunnen zijn op Pa Hoeklaan 23. Dit kan bijvoorbeeld als er meer gebruik gemaakt zou worden van activiteiten tijdens vaste momenten, zoals taakgerichte momenten, zouden deze momenten een dubbele invulling kunnen krijgen: aan de ene kant het doel/taakgerichte aspect en aan de andere kant de activiteit waardoor de jeugdige meer gestimuleerd wordt tot bewegen. Als begeleiders dit zouden doen, zouden zij hun idee wat betreft hoe vaak bewegen nodig is ook kunnen nastreven. Op deze manier kan bewegen dus een vaster onderdeel van het dagprogramma worden.

Verder is het belangrijk om af te stemmen op het niveau van de jeugdigen en daarmee goed te observeren wat de jeugdigen aangeven. Op het moment dat begeleiders het ideale beweegmoment en de ideale beweegsituatie voor de jeugdigen hebben gevonden kunnen ze dit moment vastzetten in het dagprogramma.

Daarnaast zijn wij van mening dat de begeleiders het stimuleren van bewegen onderdeel kunnen maken van het dagprogramma. Dit gezien het feit dat de begeleiders het grootste gedeelte van de benodigde vaardigheden en alle benodigde houdingsaspecten al bezitten. Zij kunnen hier optimaal gebruik van maken tijdens het afstemmen op de jeugdigen en het aankondigen van de activiteiten die zij in het dagprogramma gaan implementeren.

Tot slot kan er geconcludeerd worden dat er een ruim aanbod aan activiteiten is waar de begeleiders van Pa Hoeklaan 23 ideeën uit kunnen halen. Echter ligt het er wel aan welke benadering zij hanteren en wat zij onder bewegen verstaan. Op het moment dat begeleiders breder leren kijken en gebruik maken van de methodes en activiteiten die al ontwikkeld zijn, kunnen zij op basis van deze methodes en activiteiten keuzes maken. Deze keuzes kunnen gebaseerd zijn op de methodes/activiteiten die aansluiten bij de jeugdigen en kunnen vertaald worden naar het dagprogramma van Pa Hoeklaan 23.

Hoofdstuk 8 - Discussieparagraaf

Ons onderzoek hebben wij zo betrouwbaar en valide mogelijk uitgevoerd, maar in ieder onderzoek komt het voor dat er bepaalde punten zijn die ter discussie gesteld kunnen worden. Bij ons was dit ook het geval. Onderstaande punten kwamen wij tegen tijdens ons onderzoek:

Enquête

Voordat we de enquête hebben uitgedeeld op Pa Hoeklaan 23, hebben we feedback aan onze begeleider vanuit 's Heeren Loo en onze begeleider vanuit school gevraagd. Deze feedback hebben we verwerkt en daarna hebben we de enquêteformulieren op 22 april persoonlijk gebracht en uitgedeeld op Pa Hoeklaan 23. We hebben de begeleiders van de groep per mail op de hoogte gesteld van het feit dat we op 2 mei terug zouden komen om de formulieren weer in te nemen. We kwamen die dag de formulieren ophalen maar gingen helaas naar huis met 7 ingevulde formulieren in plaats van de gehoopte 15 ingevulde formulieren. We hoorden op de groep dat een aantal begeleiders de formulieren mee naar huis hadden genomen om deze daar in te vullen. Daarom hebben we hen de kans gegeven om de formulieren alsnog per post na te sturen tot 8 mei. Helaas hebben we ook geen formulieren per post meer gehad. Voor de betrouwbaarheid van het onderzoek wilden we er toch voor zorgen dat we meer formulieren terug zouden krijgen en hebben we de begeleiders een allerlaatste mogelijkheid geboden om de formulieren in te vullen, dit kon tot 21 mei. Toen we op 21 mei op Pa Hoeklaan 23 kwamen, hebben we helaas weer geen extra ingevulde formulieren mee kunnen nemen. We hadden graag de mening van de andere 8 begeleiders willen horen en meenemen in ons onderzoeksrapport en willen gebruiken voor het ontwikkelen van het eindproduct, maar we hebben de resultaten dus moeten baseren op de antwoorden van de 7 respondenten die de formulieren wel hebben ingevuld. Echter zit er wel veel variatie in de functies van de 7 respondenten die de enquête wel hebben ingevuld. Dit zorgt ervoor dat de resultaten wel representatief zijn, ondanks de lagere respons van we hadden verwacht. Toch blijft dit wel van invloed op de betrouwbaarheid van de resultaten van het onderzoeksrapport.

Observaties

Er zijn verschillende manieren van observeren. Wij hebben voor een halfparticiperende observatie gekozen. Dit heeft tot gevolg dat de jeugdigen interactie met ons konden aangaan op het moment dat wij op de groep waren om te observeren. Deze interactie zou invloed kunnen hebben op de bewegingen die ze laten zien en daarmee op de betrouwbaarheid van de observaties. Het kan dus zo zijn dat de observaties geen realistische weergave zijn van wat ze in werkelijkheid laten zien aan beweging door beïnvloeding van hun omgeving.

Ook het turven kan ter discussie gesteld worden om de volgende redenen: Op het moment dat de observator een streep zet op de observatielijst kan de jeugdige, die op dat moment geobserveerd werd, alweer een nieuwe beweging hebben laten zien. De observator zou deze beweging dan kunnen missen, doordat zij aan het turven was. Daarnaast is turven subjectief, omdat iedere observator een andere invulling geeft aan een beweging. Wij hadden van te voren niet afgesproken wat wij zien als één beweging. Een hand die beweegt kan naar voor en achter gaan in één beweging, maar tel je dit dan als één beweging of als twee lossen bewegingen? Na de eerste observaties kwamen wij er achter dat wij hier verschillend over dachten. Toch hebben we dit niet aangepast tijdens onze tweede observaties, omdat er dan weer verschil zou zitten tussen de observaties van de eerste observatiedag en de tweede observatiedag. Wij zijn hier dus wel bewust mee bezig geweest, dit komt onder andere naar voren doordat we bij de conclusies de punten die het meest overeen kwamen hebben gebruikt voor het beantwoorden van de deelvraag. De punten die het minst overeen kwamen hebben we achterwege gelaten gezien de grotere kans op onbetrouwbaarheid hiervan.

Interviews coderen

In de interviews staan zinnen die onderbroken worden door een antwoord of vraag van de interviewer. Deze zinnen horen dan eigenlijk bij elkaar, maar moeten apart gecodeerd worden. Daardoor wordt een aantal zinnen soms onduidelijk of is het niet meer te achterhalen waar de zin over gaat. Dit heeft tot gevolg dat de informatie, die we eigenlijk uit deze zin konden halen, onbruikbaar is geworden. Het zou zo kunnen zijn dat we hierdoor informatie missen die wel van belang was geweest voor ons onderzoek. We konden er echter ook niet voor kiezen om deze onderbroken zinnen bij elkaar te voegen met het antwoord of de vraag van de interviewer er tussen omdat er dan een verhoogde kans is op onjuiste of gestuurde interpretaties richting het beantwoorden van de deelvragen. Dit wilden wij voorkomen en dus zijn wij, naar onze mening, objectiever gebleven door de onderbroken zinnen apart te coderen.

Tijdspad

Vanuit school wordt voor de probleemanalyse, het onderzoeksrapport en het uiteindelijke product vier maanden uitgetrokken, terwijl er gezegd wordt dat wij vijf maanden de tijd hebben. De officiële start was 4 februari en de deadline voor het inleveren van het uiteindelijke product was rond 4 juni. Hieruit blijkt dus dat wij geen vijf maanden de tijd hebben gekregen. Daarnaast hadden we moeite met de verhouding qua tijd tussen het maken van de probleemanalyse en het uiteindelijke product. De oriënterende fase is even lang als de fase waarin je onderzoek doet, je rapport schrijft en toewerkt naar het eindproduct. Voor ons was deze tijdsindeling niet haalbaar en hebben daarom de keuze moeten maken tussen goed en volledig onderzoek enerzijds en het halen van de deadline anderzijds. We hebben besloten om voor goed en volledig onderzoek te gaan en daarmee ons afstudeerproject te verlengen tot eind augustus. Op de manier konden we ervoor zorgen dat we de kwaliteit van het eindproduct beter konden waarborgen dan wanneer we hadden gekozen voor het halen van de deadline.

Hoofdstuk 9 - Aangrijpingspunten uit de conclusies voor het product

In dit hoofdstuk concluderen we welke aangrijpingspunten van invloed zijn op het ontwikkelen van het product.

Voor het ontwikkelen van het product hebben we de conclusies van de deelvragen en de beantwoording van de hoofdvraag gebruikt om vast te kunnen stellen waar ons product aan moet voldoen. Hieruit komt naar voren dat de volgende aangrijpingspunten invloed hebben op het ontwikkelen van het product:

- 1.** Het verschil tussen de huidige situatie (1-5 keer per dag, minder dan 7 dagen per week stimuleren tot bewegen) en de gewenste situatie vanuit de begeleiders (meer dan 6 keer op een dag, 7 dagen per week stimuleren tot bewegen) is van invloed op het ontwikkelen van het product. Als begeleiders ook de vaste momenten meer zouden benutten om bewegen te stimuleren zouden zij hun idee wat betreft hoe vaak bewegen nodig is, kunnen nastreven.
- 2.** Begeleiders kunnen, door te kijken naar de capaciteiten en de voorkeuren van de jeugdigen, een zo optimaal mogelijke beweegsituatie creëren voor de jeugdigen. Op het moment dat begeleiders het ideale beweegmoment en de ideale beweegsituatie voor de jeugdigen hebben gevonden kunnen ze dit moment vastzetten in het dagprogramma. Deze conclusie nemen we mee bij het ontwikkelen van het product.
- 3.** We willen begeleiders adviseren om zich bewust te zijn van de manier waarop ze de jeugdigen bejegenen, aangezien de manier van bejegening invloed heeft op het welbevinden van de jeugdigen. Daarom nemen we dit punt mee bij het ontwikkelen van het product.
- 4.** Begeleiders zijn veel tijd kwijt aan de ADL, zowel in de verzorging als huishoudelijk. Als er meer gebruik gemaakt zou worden van activiteiten tijdens vaste momenten zouden deze momenten een dubbele invulling kunnen krijgen. Daarom is dit punt van invloed op het ontwikkelen van het product.
- 5.** Gezien het feit dat de begeleiders het grootste gedeelte van de benodigde vaardigheden en alle benodigde houdingsaspecten al bezitten, zijn wij van mening dat de begeleiders het begeleiden van activiteiten en ontwikkelingsstimulering onderdeel kunnen maken van het dagprogramma. We nemen dit mee bij het ontwikkelen van het product, zodat we optimaal gebruik kunnen maken van de al aanwezige kwaliteiten van de begeleiders.
- 6.** We kunnen vaststellen dat er heel veel bewegingsactiviteiten mogelijk zijn maar dat het er aan ligt welke benadering er wordt gehanteerd en wat mensen onder bewegen verstaan. Er een ruim aanbod aan activiteiten waar de begeleiders van Pa Hoeklaan 23 ideeën uit kunnen halen maar het ligt er wel aan welke benadering zij hanteren en wat zij onder bewegen verstaan. Op het moment dat begeleiders breder leren kijken en gebruik maken van de methodes en activiteiten die al ontwikkeld zijn, kunnen zij op basis van deze methodes en activiteiten keuzes maken die aansluiten bij de jeugdigen. Dit punt nemen we mee bij het ontwikkelen van het product, zodat we begeleiders inzicht kunnen geven in wat er mogelijk is.

Literatuurlijst

Bense, H. (2013, maart 12). Interview. (A. d. Bieman, Interviewer)

De Wit, S., & Van Thienen, T. (2011). *Basiscompetenties in het werken met personen met ernstige meervoudige beperkingen*. Leuven: Katholieke universiteit Leuven, faculteit psychologie en pedagogische wetenschappen, centrum voor orthopedagogiek.

Enninga, A. (2010). *In beweging! Een onderzoek naar de aard en mate van motorische activering van personen met (zeer) ernstige en verstandelijke beperkingen*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen, afdeling orthopedagogiek.

Hermans, K., & Vanermen, L. (2006). *Welbevinden en betrokkenheid tijdens het snoezelen bij kinderen met een ernstig meervoudige handicap*. Leuven: Katholieke Universiteit Leuven, faculteit psychologie en pedagogische wetenschappen, afdeling orthopedagogiek.

Hessing, R., van Oorschot, N., & Winnubst, T. (2007). *"Aan zijn wenkbrauw zie ik of hij gelukkig is"*. 's-Hertogenbosch: KPC Groep.

Heuvel, H. v. (2013, maart 1). Interview. (K. Wolters, Interviewer)

Jacobs, F., & Ludérus, A. (2007). *Het belang van het pedagogisch klimaat voor de praktijk van het bewegingsonderwijs*. Koninklijke Vereniging van Leraren Lichamelijke Opvoeding.

Kat, F., Beenackers, M., & ter Brugge, W. (2009). *Leven met ADHD*. Bohn Stafleu van Loghum.

Maes, B., Vlaskamp, C., & Penne, A. (2011). *Ondersteuning van mensen met ernstige meervoudige beperkingen*. Leuven: Acco.

Migchelbrink, F. (2006). *Praktijkgericht onderzoek in zorg en welzijn*. Amsterdam: SWP.

Ontstaan methode 'ervaar het maar'. (z.d.). Opgeroepen op februari 27, 2013, van Ervaar het maar: <http://www.ervaarhetmaar.nl>

's Heeren Loo. (2013). Opgeroepen op februari 14, 2013, van 's Heeren Loo: www.sheerenloo.nl

van Ewijk, H., & Lammersen, G. (2006). *Werkers in de zorg voor gehandicapten - Op weg naar een verdere professionalisering*. Utrecht: NIZW.

Wat is Doedels? (2013). Opgeroepen op maart 13, 2013, van 's Heeren Loo: <http://www.methodedoedels.nl/OverDoedels/WatisDoedels/index.aspx#1>

